

2014•2015
FACULTEIT BEDRIJFSECONOMISCHE WETENSCHAPPEN
master in de toegepaste economische wetenschappen

Masterproef
Gebeurtenissen na balansdatum en controleverklaring

Promotor :
Prof. dr. Roger MERCKEN

Amber Govers
Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de toegepaste economische wetenschappen

2014•2015
FACULTEIT BEDRIJFSECONOMISCHE
WETENSCHAPPEN
master in de toegepaste economische wetenschappen

Masterproef

Gebeurtenissen na balansdatum en controleverklaring

Promotor :
Prof. dr. Roger MERCKEN

Amber Govers
Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de toegepaste economische wetenschappen

VOORWOORD

Deze masterproef betekent het sluitstuk van een academische studie Toegepaste Economische Wetenschappen aan de Universiteit Hasselt. De afstudeerrichting die ik bij deze richting koos is Accountancy.

De keuze voor het onderwerp "Hoe gaan de Belgische beursgenoteerde ondernemingen en hun auditor om met gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode?" ligt dus in lijn met mijn afstudeerrichting en is gegroeid uit mijn belangstelling voor het beroep van auditor. Zelf wil ik vanaf september een carrière als junior auditor starten.

Hierbij wil ik graag van de gelegenheid gebruik maken om een aantal mensen te bedanken. Het schrijven van een scriptie is immers een langdurig proces dat gebeurde met vallen en opstaan. Vooreerst bedank ik mijn promotor prof. dr. Roger Mercken voor het opvolgen van mijn onderzoek en voor de nuttige adviezen en interessante aantekeningen die hij mij doorheen het hele proces heeft gegeven. Ook dank ik hem van harte om me de kans te geven om dit onderwerp te mogen uitwerken. Zijn kennis over het onderwerp en zijn hulp in het corrigeren van mijn thesis was voor deze thesis van onschatbare waarde.

De interviews voor mijn empirisch onderzoek waren ook zeer leerrijk en gaven me de kans om eens in de praktijk te zien hoe auditors met deze gebeurtenissen omgaan. Aldus een dankwoord aan de auditors. Ik vind het belangrijk deze mensen te bedanken omdat ze allemaal geholpen hebben om deze thesis tot een hoger niveau te brengen. Hun kennis en ervaring waren een meerwaarde voor deze thesis.

Verder verdienen ook mijn ouders, mijn zus en mijn broer een bedankje. Zij hebben mij de mogelijkheid gegeven om deze academische opleiding te volgen na mijn professionele bacheloropleiding en vervolgens ook om deze te kunnen beëindigen. Zij hebben mij de mogelijkheid gegeven om verder te studeren en mij gedurende heel deze periode onvoorwaardelijk gesteund. Zonder hen zou het niet mogelijk geweest zijn om deze masterproef tot een goed einde te brengen.

Daarnaast wens ik ook mijn vrienden en klasgenoten te bedanken voor hun steun en advies.

Amber Govers
Overpelt, mei 2015

SAMENVATTING

Boekhoudschandalen zoals recent bij Tesco maar ook bij WorldCom, Enron, Parmalat, Imtech en Lernout & Hauspie maken duidelijk dat de economische wereld nood heeft aan betrouwbare financiële informatie. Transparante en betrouwbare gegevens zijn daarvoor een must. De rol van de auditor is daarin niet te onderschatten. Hij kijkt namelijk toe op de betrouwbaarheid van de financiële gegevens. De bedrijfsrevisor kijkt na of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de financiële positie en het vermogen van de onderneming en van de resultaten van het boekjaar.

Nadat een onderneming haar jaarrekening heeft afgesloten kunnen zich nog allerlei gebeurtenissen voordoen die een invloed hebben op de onderneming. Daarbij kan men een onderscheid maken tussen gebeurtenissen die wijzen op omstandigheden die reeds bestonden bij het afsluiten van het boekjaar en gebeurtenissen die wijzen op omstandigheden die zijn ontstaan na het afsluiten van het boekjaar. De praktijk wijst uit dat er veel verschillende soorten gebeurtenissen bestaan die vermeld worden en dat mogelijk zowel kenmerken van de onderneming (zoals de grootte) als van externe auditor invloed kunnen hebben. De centrale onderzoeksvraag die in deze masterproef behandeld wordt, is daarom als volgt geformuleerd:

“Hoe gaan de Belgische beursgenoteerde ondernemingen en hun auditor om met gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode?”

Hoofdstuk 1 is een inleidend hoofdstuk waarin de noodzaak van getrouwe financiële gegevens wordt aangehaald, alsook de factoren die een invloed op de onafhankelijkheid van de externe auditor kunnen hebben. Eveneens wordt de centrale onderzoeksvraag geformuleerd samen met de verschillende deelvragen. Deze deelvragen worden stuk voor stuk beantwoord in deze masterproef om nadien te komen tot een globaal antwoord op de centrale onderzoeksvraag. Een aantal deelvragen zijn gericht op de theorie en zullen met behulp van een literatuurstudie worden beantwoord. Daarnaast zijn er een aantal deelvragen die praktijkgericht zijn, waarvoor een empirisch onderzoek tot een oplossing zal leiden. Ook het onderzoeksplan wordt verduidelijkt.

Hoofdstuk 2 definieert het begrip externe audit en de verschillende soorten controleverklaringen die de auditor kan geven. Ook wordt de verantwoordelijkheid van de auditor hierin uitgelegd en hoe hij specifiek met deze gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode omgaat.

Hoofdstuk 3 bespreekt de verschillende types van gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode, de betreffende internationale standaarden (accounting en controle), alsook de verantwoordelijkheden van de auditor ter zake.

Hoofdstuk 4 zet de factoren die de auditor mogelijk kunnen beïnvloeden in zijn beslissingen m.b.t. die gebeurtenissen op een rijtje. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen omgevingsfactoren, taakgerelateerde factoren en individuele factoren. Verder worden de mogelijke verschillen tussen auditkantoren, voornamelijk het verschil tussen de Big 4 auditkantoren en de niet-Big 4 auditkantoren onderzocht.

In hoofdstuk 5 worden de verschillende deelvragen beantwoord door middel van het onderzoek. De hypothesen worden getoetst met behulp van de steekproef. De bedoeling is om op statistische wijze te onderzoeken of de opgenomen variabelen een invloed hebben op het melden van gebeurtenissen na van de verslagperiode. Meer specifiek of de grootte van de onderneming een effect heeft op het al dan niet melden van een gebeurtenis. Een tweede variabele die wordt onderzocht is of het aanstellen van een auditor van een Big 4 of van een niet-Big 4 kantoor zou leiden tot het sneller geneigd zijn om gebeurtenissen te melden. Ook het verschil tussen de Big 4 auditors onderling, namelijk Deloitte, EY, PwC en KPMG, wordt onderzocht. In de steekproef zijn alle Belgische beursgenoteerde ondernemingen opgenomen die een auditor aangesteld hebben.

In het laatste hoofdstuk wordt een algemeen besluit geformuleerd over deze masterproef. Aan de hand van de deelvragen wordt er getracht de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden. Hier worden de deelvragen nog eens kort afzonderlijk besproken, waarbij de belangrijkste punten worden aangehaald.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	I	
SAMENVATTING	III	
INHOUDSOPGAVE	V	
LIJST MET GEBRUIKTE AFKORTINGEN	VII	
LIJST VAN BIJLAGEN	IX	
1	PROBLEEMSTELLING	1
1.1	Praktijkprobleem	1
1.2	Centrale onderzoeksvraag en deelvragen	3
1.2.1	Centrale onderzoeksvraag	3
1.2.2	Deelvragen	3
1.3	Onderzoeksopzet	7
1.3.1	Literatuurstudie.....	7
2	DE EXTERNE AUDIT	11
2.1	De bedrijfsrevisor	11
2.2	Het Instituut van de Bedrijfsrevisoren	12
2.3	Het controleverslag	13
2.3.1	De soorten verklaringen	15
2.4	Verantwoordelijkheden auditor	18
3	GEBEURTENISSEN NA EINDDATUM VAN DE VERSLAGPERIODE	21
3.1	Gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan voor de datum van de algemene vergadering	22
3.1.1	GN die zich hebben voorgedaan voor de datum van de controleverklaring	22
3.1.2	GN die zich hebben voorgedaan na de datum van de controleverklaring	25
3.2	Gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan na de openbaarmaking	26
4	FACTOREN DIE DE AUDITOR BEÏNVLOEDEN	29
4.1	Omgevingsfactoren	29
4.1.1	Tijdsdruk	29
4.1.2	De verantwoording van de auditor	30
4.1.3	Risico van de klant.....	30
4.1.4	De relatie met de klant.....	31
4.1.5	De duur van de relatie.....	31
4.1.6	Meewerking van de klant.....	32
4.2	Individuele factoren	32
4.2.1	Kennis en expertise	32

4.2.2	Invloed	32
4.2.3	Professioneel scepticisme	33
4.3	Taakfactoren	33
4.3.1	De taakcomplexiteit	33
4.3.2	De bekendheid met de klant	33
4.3.3	De vergoeding van de bedrijfsrevisor	34
4.4	Kwaliteit van Big 4 auditoren t.o.v. kleinere auditkantoren	34
4.4.1	Minder afhankelijk	34
4.4.2	Betere specialisatie	34
4.4.3	Hoge reputatie	35
4.4.4	Hogere vergoeding	35
5	EMPIRISCH ONDERZOEK	37
5.1	De gemelde gebeurtenissen	37
5.2	Niet gemelde gebeurtenissen	38
5.2.1	FNG Group.....	39
5.2.2	TiGenix	39
5.2.3	PCAOB inspectieverslagen	40
5.3	Meldingen op basis van ondernemingsgrootte.....	40
5.3.1	De hypothese.....	41
5.3.2	Chi-kwadraat test.....	42
5.4	Verskil meldingen Big 4 auditor en niet-Big 4 auditor.....	43
5.4.1	De hypothesetoetsing	44
5.4.2	Chi-kwadraat toets	45
5.4.3	F-test.....	45
5.4.4	Gemiddeld aantal meldingen per onderneming	46
5.5	Verskil Big 4 auditors onderling	46
5.5.1	De hypothesetoets.....	47
5.5.2	Chi-kwadraat toets	47
	ALGEMEEN BESLUIT	49
	BIBLIOGRAFIE	51
	BIJLAGEN	2
	Bijlage 1: zoekstrategie data Bel-First	2
	Bijlage 2: gemelde gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode.....	3
	Bijlage 3: gemelde gebeurtenissen.....	2
	Bijlage 4: opnamecriteria volgens ondernemingsgrootte	6
	Bijlage 5: Chi-kwadraat test voor ondernemingsgrootte	7
	Bijlage 6: Chi-kwadraat test voor verschil tussen Big 4 en niet-Big 4 auditor	8
	Bijlage 7: F-test voor verschil tussen Big 4 vs niet-Big auditor	10
	Bijlage 8: Chi-kwadraat test voor verschil in meldingen bij Big 4 auditors onderling ...	11

LIJST MET GEBRUIKTE AFKORTINGEN

AAA: American Accounting Association

BDO: Binder Dijker Otte

EY: Ernst & Young

GAAP: Belgian Generally Accepted Accounting Principles

GN: gebeurtenissen na het einde van de verslagperiode

IAS: International Accounting Standards

IASB: International Accounting Standards Board

IBR: Instituut van de Bedrijfsrevisoren

ICCI: het Informatiecentrum voor het Bedrijfsrevisoraat

IFAC: International Federation of Accountant

IFRS: the International Financial Reporting Standards

ISA: International Standards on Auditing

KPMG: Kleynveld Peat Marwick Goerdeler

NBB: Nationale Bank van België

OOB: organisaties van openbaar belang

PwC: PricewaterhouseCoopers

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

LIJST VAN BIJLAGEN

Bijlage 1: zoekstrategie data Bel-First

Bijlage 2: gemelde gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode

Bijlage 3: gemelde gebeurtenissen

Bijlage 4: opnamecriteria volgens ondernemingsgrootte

Bijlage 5: chi-kwadraat test voor ondernemingsgrootte

Bijlage 6: chi-kwadraat test voor verschil tussen Big 4 vs niet-Big 4 auditors

Bijlage 7: F-test voor verschil tussen Big 4 vs niet-Big auditor

Bijlage 8: chi-kwadraat test voor verschil in meldingen bij Big 4 auditors onderling

1 PROBLEEMSTELLING

1.1 Praktijkprobleem

Ondernemingen dienen een jaarrekening op te stellen. Voor de Belgische ondernemingen wordt dat opgelegd door art. 92 van het Wetboek van Vennootschappen. Een jaarrekening geeft een overzicht van het vermogen, de resultaten en de financiële situatie van een bedrijf op het einde van het afgelopen boekjaar (NBB, 2015). De jaarrekening dient als uitgangspunt voor de aangifte van de vennootschapsbelasting maar heeft verder ook als doel informatie te verstrekken naar belanghebbenden toe zoals de aandeelhouders, de schuldeisers, de banken of de overheid.

Naast de jaarrekening, wat de balans, de resultatenrekening, de toelichting en de sociale balans inhoudt, moeten grote ondernemingen ook een jaarverslag opstellen (Art. 95 W. Venn.)¹. Een onderneming is groot als ze meer dan 100 werknemers heeft of meer dan één van de volgende drie criteria overschrijdt, namelijk meer dan 50 werknemers tewerkstelt, een jaaromzet heeft van meer dan 7,3 miljoen euro en een balanstotaal van meer dan 3,65 miljoen heeft (Art. 15 W. Venn.). Beursgenoteerde vennootschappen, vennootschappen met een ondernemingsraad en vennootschappen die deel uitmaken van een groep die verplicht een geconsolideerde jaarrekening moet opstellen worden altijd als groot beschouwd. Grote ondernemingen zijn ook verplicht hun jaarrekening te laten controleren door een onafhankelijke auditor (de commissaris van de vennootschap, de bedrijfsrevisor). Artikel 80, eerste lid, 5° W.Venn. legt de ondernemingen de verplichting op om bij de Balanscentrale van de Nationale Bank van België, samen met de jaarrekening, het verslag van de commissaris-revisor neer te leggen. Nadat een onderneming haar boekjaar afsluit heeft ze ten hoogste zeven maanden de tijd om de jaarrekening neer te leggen (NBB, 2015) waarna ze voor iedereen beschikbaar is.

Gedurende deze tijd kunnen er zich nog allerlei gebeurtenissen voordoen die zowel een positief als een negatief effect op de jaarrekening kunnen hebben. Het begrip gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode (GN) in de ruime zin heeft betrekking op de tijdsperiode tussen de datum van de afsluiting van het boekjaar en de goedkeuring van de jaarrekening door de algemene vergadering van de aandeelhouders. In de enge zin, zoals in IFRS boekhoudstandaard IAS 10 Events after the Reporting Period², behorende tot de internationaal ontwikkelde standaarden voor

---

¹ Het feit dat het jaarverslag en de jaarrekening samen worden opgenomen in één document dat door de onderneming bij de Balanscentrale van de Nationale Bank van België wordt neergelegd, betekent niet dat het jaarverslag een integrerend deel is van de jaarrekening.

² International Accounting Standards (IAS) is de naam die werd gegeven door de IASC aan de internationale standaard richtlijnen voor een bepaald terrein van de verslaggeving. De IASC is de voorganger van de IASB. De door IASB uitgevaardigde boekhoudnormen worden IFRS genoemd,

verslaggeving beheerd door de IASB³, hebben GN betrekking op de behandeling in de financiële overzichten van zowel gunstige als ongunstige gebeurtenissen tussen de einddatum van de verslagperiode en de datum waarop de financiële overzichten voor publicatie worden goedgekeurd (de goedkeuringsdatum). Het gaat dus om de periode tussen de datum van de afsluiting van het boekjaar en de datum waarop de jaarrekening door het bestuursorgaan wordt vrijgegeven voor verspreiding (dat gaat uiteraard vooraf aan de datum van de algemene vergadering), en die datum stemt in principe overeen met de datum van de controleverklaring van de auditor. Bij deze GN wordt er een onderscheid gemaakt tussen gebeurtenissen die enkel gemeld moeten worden en gebeurtenissen die ertoe leiden dat de jaarrekening aangepast moet worden. Het is de taak van de auditor om erop toe te zien dat er correct met deze GN omgegaan wordt, wat niet altijd het geval is. Ongeveer 1/3 van de PCAOB inspectieverslagen vermeldt tekorten in de audit van GN (Chung et. Al, 2013).

Ook nu komen er nog veel boekhoudschandalen aan het licht. Op 23 oktober 2014 blokletterde de krant "Warenhuis Tesco rekende zich kwart miljard pond te rijk". Deze Britse supermarktketen had haar gepubliceerde operationele winst van de eerste helft van het jaar 263 miljoen pond te hoog ingeschat. Het schandaal werd door een interne bron gemeld (Belga, 2014).

Tesco is hier niet het enige voorbeeld van. We kunnen ook denken aan de klassieke voorbeelden zoals Enron en WorldCom in de Verenigde Staten, Parmalat in Italië, Imtech in Nederland, Lernout & Hauspie in België en andere grote bedrijven waarbij boekhoudschandalen aan het licht kwamen die door een kritische doorlichting van GN tijdiger hadden kunnen ontdekt worden.

Het is van groot belang dat de auditor altijd onafhankelijk handelt. Auditors kunnen soms, onder invloed van allerlei factoren, bepaalde zaken niet goed opmerken of sommige zaken niet goed beoordelen. Enkele voorbeelden hiervan zijn tijdsdruk, kennis, ervaring van de auditor, de complexiteit van de dossiers of de vrees om de cliënt kwijt te spelen (Chung J. , et al., 2013). Chung et al. maken in hun onderzoek een onderscheid tussen omgevingsfactoren, individuele factoren en taak gerelateerde factoren. Uit het onderzoek van Markelevich en Rosner (2013) wordt

---

hierin zijn de IAS normen verwerkt en uitgebreid. De nog bestaande IAS regels zijn vanaf 1 januari 2005 verplicht van toepassing voor de geconsolideerde jaarrekening van beursgenoteerde ondernemingen in lidstaten van de Europese Unie.

³ De International Accounting Standards Board (IASB) is een onafhankelijk internationaal orgaan belast met het opzetten en beheren van de internationale standaarden voor het opzetten van jaarverslagen en jaarrekeningen. Zo is zij verantwoordelijk voor het opzetten en beheren van de internationale standaarden voor financiële verslaggeving, namelijk de International Accounting Standards (IAS) en International Financial Reporting Standards (IFRS).

ook geconcludeerd dat een hoge kostprijs van de audit de onafhankelijkheid van de auditor in het gedrang kan brengen. Dit kan ook een rol spelen voor de verwerking van GN.

1.2 Centrale onderzoeksvraag en deelvragen

1.2.1 Centrale onderzoeksvraag

Het doel van deze masterproef is om na te gaan hoe vaak Belgische beursgenoteerde ondernemingen GN melden en wat de rol van de auditor hierin is. Om een beter inzicht te krijgen in de materie moet er eerst een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen de verschillende soorten gebeurtenissen. Vervolgens doe ik een onderzoek naar hoe vaak dergelijke gebeurtenissen gemeld worden en of er verschillen zijn op basis van de karakteristieken van de ondernemingen of de auditors. Hieruit volgt de centrale onderzoeksvraag:

“Hoe gaan de Belgische beursgenoteerde ondernemingen en hun auditor om met GN?”

Het is de bedoeling om in dit werk de nadruk te leggen op Belgische beursgenoteerde ondernemingen.

In België wordt voor de enkelvoudige jaarrekening gebruik gemaakt van de BE GAAP (Belgian Generally Accepted Accounting Principles), dit zijn de Belgische algemeen aanvaarde boekhoudregels terwijl de IFRS (International Financial Reporting Standards) worden gebruikt voor de beursgenoteerde ondernemingen. In IFRS zitten de internationale standaarden voor de jaarrekeningen verwerkt (IAS).

Voor de auditnormen dienen de ISA's (de International Standards on Auditing) van IASB (de International Accounting Standards Board) nageleefd te worden voor alle wettelijke audits in België.

Naast de centrale onderzoeksvraag kunnen er een aantal deelvragen geformuleerd worden. Deze dienen ter aanvulling van de centrale onderzoeksvraag. Ook helpen de deelvragen bij het onderbouwen en formuleren van de uiteindelijke conclusie.

1.2.2 Deelvragen

Bij het besproken praktijkprobleem kwamen reeds de verschillende types van GN aan bod. Uit de literatuur en wet- en regelgeving blijkt dat er twee verschillende soorten van gebeurtenissen bestaan. Namelijk de type 1 gebeurtenissen die reeds bestonden bij het afsluiten van de jaarrekening en waarvoor men de jaarrekening dient aan te passen en de type 2 gebeurtenissen

die zijn ontstaan na het afsluiten van de jaarrekening en waarvoor men de jaarrekening niet dient aan te passen maar waarvoor men wel een melding in de toelichting of het jaarverslag moet maken. Daarom de volgende deelvraag:

Wat zijn gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode?

De definitie wordt gegeven door het IASB en is verwerkt in IAS 10:

Events after the reporting period are those events, favourable and unfavourable, that occur between the statement of financial position date and the date when the financial statements are authorised for issue. Two types of events can be identified:

- (a) those that provide evidence of conditions that existed at the statement of financial position date (adjusting events after the reporting period); and*
- (b) those that are indicative of conditions that arose after the statement of financial position date (non-adjusting events after the reporting period).*

Op het eerste zicht lijkt deze definitie vrij gemakkelijk en is er duidelijk omschreven wat er moet gebeuren. Het doel van IAS 10 is om een duidelijker kader te creëren voor wat er moet gebeuren wanneer dergelijke gebeurtenissen voorkomen (Rossi & John, 2014). Maar in de praktijk laat deze definitie veel ruimte voor interpretatie en is het dus een bron van onderhandeling tussen betrokken partijen. Dit zorgt ervoor dat deze regels niet in alle jaarrekeningen op dezelfde wijze worden toegepast.

Het doel van mijn onderzoek is erop gericht hierin meer inzicht te krijgen. Ten eerste in de aard van de gebeurtenissen, ten tweede in de classificatie van het type gebeurtenis.

Daartoe wil ik een analyse uitvoeren van de jaarrekening en het jaarverslag van ongeveer 150 Belgische beursgenoteerde ondernemingen om de aard van de gemelde gebeurtenissen te onderzoeken.

Nadat er geanalyseerd is welke gebeurtenissen gemeld worden, vloeit hier meteen de volgende deelvraag uit voort, namelijk:

Hoe vaak worden er GN gemeld in België?

Iedere keer als er een gebeurtenis opgenomen wordt in de jaarrekening heeft men dit moeten beoordelen. We mogen ervan uitgaan dat voor iedere positieve beoordeling (m.a.w.: wel opnemen) er ook een aantal negatieve beoordelingen (m.a.w.: niet opnemen) geweest zijn. Dit valt niet te achterhalen maar we mogen wel verwachten dat er waarschijnlijk toch een aantal gebeurtenissen onterecht verworpen zijn, en dus wel opgenomen hadden moeten worden.

Ik plan hiervoor gebruik te maken van de internationale controlestandaard 560 Gebeurtenissen na de einddatum van de verslagperiode (ISA 560) die stelt dat de datum van de controleverklaring de gebruikers informeert over het feit dat de auditor overwogen heeft wat het effect is van gebeurtenissen en transacties waarvan hij zich bewust wordt en die zich tot aan die datum hebben voorgedaan.

Om een eerste inzicht te krijgen in GN heb ik eerst de jaarrekeningen van de bedrijven van de Bel 20 doorgenomen. Zoals uit de tabel af te lezen valt hebben acht bedrijven GN gemeld, allemaal type 2. Dit is 42% van de ondernemingen. Uit mijn onderzoek verwacht ik dan ook dat er redelijk vaak melding wordt gemaakt van GN. Ik verwacht wel dat er bij kleinere bedrijven minder melding wordt gemaakt van deze gebeurtenissen. Dat er geen gebeurtenissen van type 1 vermeld worden sluit niet uit dat dergelijke gebeurtenissen wel degelijk in de jaarrekening zijn verwerkt, maar er wordt niet expliciet naar verwezen.

Bedrijf	JR opgesteld op	Gemelde gebeurtenis	Type	Reden
Ab Inbev	31/12/2013	Ja	Type 2	Overname andere onderneming
Ackermans & Van Haaren	31/12/2013	Ja	Type 2	Openbaar bod op alle CFE-aandelen gedaan op 11 februari 2014
Ageas	31/12/2013	Ja	Type 2	Verlies rechtszaak: geldboete betalen
Befimmo	31/12/2013	Nee		
Bekaert	31/12/2013	Ja	Type 2	Overname Pirelli's staalkoördactiviteit
Belgacom	31/12/2013	Ja	Type 2	Start onderhandelingen verkoop dochteronderneming Groupe Telindus France S.A.
B post	31/12/2013	Nee		
Cofinimmo SA	31/12/2013	Nee		
Colruyt	31/03/2014	Nee		
D'ieteren	31/12/2013	Ja	Type 2	Investering van 27 miljoen € in auto-industrie gepland
Delhaize	31/12/2013	Nee		
Delta Lloyd	31/12/2013	Nee		
Elia	31/12/2013	Ja	Type 2	Wijziging in samenstelling en taakverdeling directiecomité
GBL	31/12/2013	Nee		

GDF-Suez	31/12/2013	Nee		
Telenet	31/12/2013	Nee		
UCB	31/12/2013	Ja	Type 2	Vervroegde terugbetaling converteerbare obligaties
Umicore	31/12/2013	Nee		

Vervolgens wordt de vraag gesteld of er een verschil merkbaar is in het meldingsgedrag van grotere en kleinere ondernemingen. Grotere ondernemingen worden verwacht meer te melden omdat zij door hun grootte en complexiteit meer kans hebben dat er zich een gebeurtenis voordoet die meldingswaardig is. De deelvraag die hierbij gesteld kan worden is:

Is er een verschil merkbaar tussen het gedrag van grotere en kleinere ondernemingen inzake de melding van deze gebeurtenissen?

Zoals zowel uit het onderzoek van Chung et al. (2013) als uit het onderzoek van Janvrin en Jeffrey (2007) blijkt, worden auditoren bij hun onderzoek naar GN beïnvloed door een heel aantal factoren. Zij onderscheiden omgevingsfactoren, individuele factoren en taakgerelateerde factoren. Onder omgevingsfactoren wordt verstaan de eventuele tijdsdruk, de voorkeuren van de klant, het risico om de klant te verliezen, de aansprakelijkheid, de justificatie van de beslissing. Onder individuele factoren wordt verstaan de kennis en ervaring van de auditor, de persoonlijke voorkeuren en de cultuur. Onder taakfactoren wordt verstaan de complexiteit van de audit.

Ik wil in mijn masterproef onderzoeken welke factoren vooral een rol spelen voor de Belgische auditoren. Dit wil ik doen door mij eerst grondig te informeren middels een literatuurstudie gevolgd door een of meerdere interviews om zo enkele mogelijke indicatoren te identificeren. De deelvraag die hier uit volgt is dan:

Door welke factoren worden de Belgische auditoren beïnvloed bij het opsporen en melden van GN?

Nadat geanalyseerd is door welke factoren de auditoren beïnvloed kunnen worden, kan hier de volgende deelvraag uit voortvloeien:

Gaan 'Big 4' auditoren anders om met GN dan andere auditoren?

De Big 4 firma's, namelijk Deloitte, EY, PwC en KPMG, hebben de grootste klanten in hun portefeuille. Zij worden geacht ook de kwalitatief beste en duurste diensten te leveren door hun grotere expertise in audit (Francis & Yu, 2009). Niet iedere onderneming heeft behoefte aan diensten van dergelijke hoge kwaliteit, en de daarmee gepaard gaande hoge prijs. Het is mijn doel

om na te gaan of deze auditors ook werkelijk meer gebeurtenissen melden dan de auditors die niet voor de Big 4 kantoren werken.

1.3 Onderzoeksopzet

Het onderzoek wordt opgedeeld in twee grote delen, zijnde een theoriegericht deel met daarnaast een praktijkgericht onderzoek. Deze tweedeling kwam reeds naar voor in de verschillende deelvragen.

1.3.1 Literatuurstudie

Het doel van de literatuurstudie is om meer inzicht te verwerven in het beroep van de auditor, de wet- en regelgeving rond het beroep van bedrijfsrevisor en meer specifiek de regelgeving bij GN en de mogelijke factoren waardoor de auditor beïnvloed wordt bij het beoordelen van die gebeurtenissen.

Voor de literatuurstudie worden er voornamelijk secundaire bronnen zoals wetenschappelijke en niet-wetenschappelijke artikels, tijdschriften en andere publicaties gebruikt. Met behulp van EBSCOhost en Sciencedirect wordt er toegang verkregen tot zowel nationale als internationale wetenschappelijke publicaties die beschikbaar worden gesteld door de elektronische bibliotheek van de Universiteit Hasselt. Daarnaast worden er boeken, de Belgische wetgeving omtrent de externe audit en ander relevant wetenschappelijk materiaal bestudeerd. Internetbronnen van auditkantoren zoals Deloitte, PwC en BDO alsook allerhande andere internetbronnen zoals publicaties van het IBR (het Instituut van de Bedrijfsrevisoren) kunnen nuttige informatie aanreiken die ook gebruikt zal worden in de literatuurstudie. Deze literatuurstudie helpt mij om een duidelijk theoretisch kader te schetsen.

1.3.1.1 Empirisch onderzoek

Nadat er een beter inzicht is verkregen in de vraag wat GN zijn en hoe hiermee omgegaan wordt in de Belgische context, zal er een secundaire data-analyse uitgevoerd worden. Met behulp van gegevens uit de database Bel-First zullen de analyses worden uitgevoerd om antwoorden te vinden op de deelvragen en op de centrale onderzoeksvraag.

Bel-First is een database die financiële informatie verschaft. Men kan de database gebruiken om onderzoek te doen naar individuele bedrijven, maar ook om bedrijven die voldoen aan een specifiek profiel te onderzoeken, voor een op maat gemaakte vergelijkingsanalyse of voor een vergelijking met een sector. Via de Bel-First database heb ik toegang tot alle Belgische

ondernemingen met neerleggingsplicht van rekeningen bij de Balanscentrale van de NBB en andere economische entiteiten.

De eerste stap in het uitvoeren van een kwantitatief onderzoek is het opstellen van een goede dataset. Uiteraard is het belangrijk dat de steekproef voldoende groot is om de resultaten te kunnen veralgemenen, maar ook niet te groot daar het controleren en aanvullen van de gegevens om de goede kwaliteit en de volledigheid van de gegevens te garanderen soms manueel moet gebeuren. De gegevens worden verzameld met behulp van de databank Bel-First van het bureau Van Dijk. Verder worden ontbrekende gegevens en bijkomstige informatie handmatig aangevuld aan de hand van de jaarrekening van de desbetreffende ondernemingen. De financiële gegevens die gebruikt worden voor de analyse zijn afkomstig uit de laatst beschikbare jaarrekeningen van alle Belgische beursgenoteerde bedrijven. Voor de meeste bedrijven gaat dit de jaarrekening van 2013 zijn, daar ze de jaarrekening van 2014 nog niet hebben neergelegd bij de aanvang van mijn studie. Deze gegevens kan ik als primaire bron gebruiken om de reeds gestelde hypothesen te toetsen.

Aangezien de opzet van deze thesis is om de gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode te onderzoeken, zijn we enkel geïnteresseerd in de momenteel actieve ondernemingen. Dit leverde in de Bel-First een selectie van 507.790 ondernemingen op. Daar dit ver buiten het bestek van deze masterproef valt, heb ik mij enkel toegespitst op de beursgenoteerde ondernemingen die een jaarrekening hebben neergelegd. Dit beperkte de selectie al tot 199 bedrijven. De databank van de Bel-First bevat gegevens van zowel Belgische als Luxemburgse ondernemingen. Voor deze masterproef zijn enkel de gegevens van de Belgische jaarrekeningen relevant. Zo blijven er nog 147 ondernemingen over. Deze deelpopulatie kan behouden blijven. Het is overzichtelijk en toch haalbaar om te onderzoeken. Echter voor het gedeelte waarbij een verschil tussen Big 4 auditors en andere auditors onderzocht wordt, worden de jaarrekeningen zonder auditor weggelaten. Uit de populatie van 147 ondernemingen waren er vijf waarbij er geen auditor aangesteld werd. Deze worden uit de steekproef gelaten. Zo blijven er nog 142 ondernemingen over die verwerkt kunnen worden in de steekproef.

In het empirisch gedeelte zal er onder andere een antwoord geformuleerd worden op de tweede onderzoeksvraag hoe vaak GN gemeld worden, of er een verschil is in meldingsgedrag bij grotere of kleinere ondernemingen en of er een significant verschil is bij meldingen tussen Big 4 auditors en niet-Big 4 auditors.

De data ga ik verwerken via SPSS. SPSS is een professioneel software pakket voor statistische analyse dat het mogelijk maakt de gegevens op een relatief eenvoudige wijze te verwerken en hier bewijskrachtige conclusies aan te verbinden.

Dit gedeelte van het onderzoek is kwantitatief van aard. Het biedt een cijfermatig inzicht en geeft een antwoord op de vraag die in hoeveelheden kan worden uitgedrukt. Ik heb gekozen voor

kwantitatief onderzoek zodat ik statistische, betrouwbare en representatieve uitspraken kan doen over de deelvragen.

1.4.2.1 Kwalitatief onderzoek

Om mijn informatie verder uit te diepen ga ik een aantal diepte-interviews afnemen, zowel met een Big 4 als auditor met een niet-Big 4 auditor. Hierdoor hoop ik een beter inzicht te verwerven in hoe de verschillende partijen van auditors specifiek met die gebeurtenissen omgaan.

2 DE EXTERNE AUDIT

In de literatuur zijn er tal van definities terug te vinden omtrent het begrip externe audit. Een van de meest geciteerde definities werd opgesteld door het Committee on Basic Auditing Concepts van de American Accounting Association (AAA). De AAA definieert auditing als volgt:

'Auditing is een systematisch proces waarbij op objectieve wijze bewijsmateriaal verzameld en geëvalueerd wordt m.b.t. veronderstellingen over economische feiten en handelingen, om na te gaan in hoeverre deze veronderstellingen overeenstemmen met vastgestelde criteria. De resultaten van dit onderzoek worden meegedeeld aan geïnteresseerde gebruikers.'

Auditing is een systematisch proces. De audit verloopt volgens een logische, gestructureerde volgorde van uiteenlopende testen. De informatie die de auditor verzamelt moet dienen om de overeenstemming tussen de beweringen van het management en de werkelijkheid in overeenstemming met de geldende controlenormen na te gaan.

De auditopdracht moet duidelijk gedocumenteerd worden zodat de auditor door middel van de uitgevoerde controles zich een duidelijk beeld van de werkelijkheid kan vormen en hier zijn oordeel op kan baseren.

De audit wordt uitgevoerd op objectieve wijze. Dit verwijst naar de stelling dat de auditor zijn auditopdracht op een objectieve en onafhankelijke wijze dient uit te voeren.

2.1 De bedrijfsrevisor

De bedrijfsrevisor is in België diegene die de externe audit moet uitvoeren. De controlefunctie is exclusief voorbehouden voor bedrijfsrevisoren die hiervoor erkend zijn door het Instituut van de Bedrijfsrevisoren. De bedrijfsrevisor treedt op in hoedanigheid van commissaris van de vennootschap om de wettelijke controle uit te voeren. Enkel leden die ingeschreven zijn in het openbaar register van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren mogen de functie van commissaris uitoefenen (Art. 130 W. Venn.). De commissaris wordt benoemd door de algemene vergadering voor een hernieuwbare termijn van drie jaar (Art. 135 W. Venn.).

In het kader van mijn masterproef wordt er met de begrippen auditor, commissaris en bedrijfsrevisor steeds verwezen naar de uitvoerder van de externe controle.

De externe controle wordt uitgevoerd door een team van auditors onder de leiding van de commissaris.

De bedrijfsrevisor is een onafhankelijke en onpartijdige deskundige die de financiële overzichten van een onderneming controleert. Hij kijkt na of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van het vermogen, van de financiële toestand en van de resultaten van het boekjaar. De controle wordt uitgevoerd overeenkomstig de wettelijke bepalingen. Deze wettelijke bepalingen vereisen dat de controle van de externe auditor zo uitgevoerd wordt dat met redelijke mate van zekerheid wordt vastgesteld dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang, als gevolg van fraude of van het maken van fouten, bevat (Gramling A.A., 2010).

Vele interne en externe partijen hebben belangstelling voor de financiële situatie van de onderneming. Volgens (Whittington O.R., 1998) worden de verslagen van de bedrijfsrevisor gebruikt door allerlei belanghebbenden die vertrouwen hebben in de onafhankelijkheid van de bedrijfsrevisor. In de eerste plaats zijn de eigenaars of aandeelhouders geïnteresseerd in de waarde van hun participatie, alsook de potentiële, toekomstige investeerders. Zij willen weten of de jaarrekening een getrouw beeld van de werkelijkheid weergeeft. De overheid wilt weten of de jaarrekening correct opgesteld is want zij heffen belastingen op de winsten van de onderneming. De leveranciers willen weten of de onderneming kredietwaardig is want zij willen graag hun geld tijdig (blijven) ontvangen. De klanten willen graag weten of de onderneming er financieel goed voorstaat omdat zij niet enkel de goederen of diensten aankopen maar zij rekenen ook op de service na verkoop die de onderneming biedt. Ook de kredietverstrekkers willen er zeker van zijn dat de interesten en kapitaalaflossingen tijdig betaald kunnen worden. De werknemers vinden de werkzekerheid uitermate belangrijk. Door de onafhankelijke controle van de jaarrekening is de bedrijfsrevisor de waarborg voor de kwaliteit van de financiële informatie. De tussenkomst van de bedrijfsrevisor verbetert dan ook het vertrouwen van de belanghebbenden in de onderneming (Sercu, Vander Bauwhede, & Willekens, 2002).

Naast de wettelijke controleopdrachten kan de bedrijfsrevisor, met inachtneming van de principes van onafhankelijkheid, door zijn uitgebreide kennis ook deskundig advies verlenen aan de onderneming. Hij kan als adviseur helpen zoeken naar oplossingen voor specifieke problemen die zich kunnen voordoen in de onderneming. Dit advies zal voornamelijk gaan over administratieve, boekhoudkundige of belastinggerelateerde aspecten. Op deze manier kan de bedrijfsrevisor een toegevoegde waarde voor de onderneming bieden. Het is echter van belang dat de bedrijfsrevisor zich steeds onafhankelijk blijft opstellen. Indien de bedrijfsrevisor met situaties geconfronteerd wordt die in strijd zijn met zijn onafhankelijkheid, dan moet hij dit weigeren (IBR, 2015).

2.2 Het Instituut van de Bedrijfsrevisoren

Het Instituut van de Bedrijfsrevisoren (IBR) ziet er op toe dat de bedrijfsrevisoren hun functie vervullen met alle vereisten inzake bevoegdheid, onafhankelijkheid en beroepseerlijkheid.

Artikel 3 van de wet van 22 juli 1953 (gecoördineerd op 30 april 2007), de wet betreffende de oprichting van een Instituut van de Bedrijfsrevisoren en tot organisatie van het publiek toezicht op het beroep van bedrijfsrevisor, geeft de doelstellingen van het IBR als volgt weer:

"Het Instituut heeft als doel te waken over de opleiding en te voorzien in de bestendige organisatie van een korps specialisten die bekwaam zijn de functie van bedrijfsrevisor te vervullen zoals deze bepaald wordt in artikel 4, met al de vereiste waarborgen in zake bevoegdheid, onafhankelijkheid en beroepseerlijkheid en toezicht uit te oefenen op de behoorlijke uitvoering van aan de bedrijfsrevisoren toevertrouwde opdrachten."

Om het statuut van bedrijfsrevisor te verkrijgen, dient men geregistreerd te zijn in het openbaar register van het IBR. Daarvoor moet men eerst een aantal examens en een stage afleggen. Zowel de examens als de stage die gevolgd moet worden zijn ingericht door het Instituut van de Bedrijfsrevisoren. Nadat de stagiair de toelatingsexamens heeft afgelegd valt deze onder de begeleiding van een stagemeeester. Deze is zelf bedrijfsrevisor en staat al minstens vijf jaar op de ledenlijst van het IBR ingeschreven. De stageperiode duurt normaal drie jaar. Aan het einde van de stage legt de stagiair een bekwaamheidsexamen af.

2.3 Het controleverslag

Na de controle van de jaarrekening stelt de bedrijfsrevisor een controleverslag op waarin hij zijn bevindingen neerschrijft. Een controleverslag is een verslag waarin de auditor een verklaring geeft over het feit of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de economische en financiële toestand van de onderneming. Het verslag moet ten minste de elementen beschreven in artikel 144 en 148 van het Wetboek van Vennootschappen bevatten en conform zijn met de ISA's. De ISA's worden reeds toegepast voor de controle van vele entiteiten, meer bepaald de organisaties van openbaar belang voor alle boekjaren van deze organisaties afgesloten vanaf 15 december 2012. Sinds 15 december 2014 worden de ISA's met betrekking tot de controle van de financiële overzichten toegepast voor alle boekjaren afgesloten na deze datum.

De financiële overzichten worden in België gecontroleerd overeenkomstig de internationaal erkende standaarden. Dit zorgt voor een harmonisatie van de uitoefening van het beroep van wettelijke auditor van de jaarrekening en om de kwaliteit van de controle van de financiële overzichten te verhogen. De standaardisering van de verklaring maakt het gemakkelijker om internationale jaarrekeningen te vergelijken.

ISA 700 schrijft voor dat de auditor een conclusie moet maken over de financiële overzichten van de onderneming en dat hij zijn oordeel duidelijk tot uitdrukking moet brengen. Het controleverslag dient voldoende gedetailleerd te zijn zodat het aan derden een getrouw beeld van de onderneming

kan verschaffen. De auditor kan echter meer vermelden dan wettelijk noodzakelijk indien hij denkt dat het informatierisico voor de investeerder daardoor vermindert.

Het controleverslag bestaat uit een inleiding en twee afzonderlijke delen (ICCI, 2014).

In de inleiding wordt de naam van de onderneming, de datum van de opmaak van de jaarrekening, het boekjaar waarop de jaarrekening betrekking heeft en toegepaste boekhoudkundige referentiestelsel vermeld. Ook is het mogelijk om het balanstotaal en de winst of het verlies van het boekjaar te vermelden.

Het eerste deel van het controleverslag brengt het verslag over de jaarrekening met het oordeel over het getrouw beeld van de jaarrekening tot uiting. Het eerste deel wordt voorafgegaan door de titel 'Verslag over de jaarrekening'. Verder wordt er in het eerste deel aangegeven welke controles er werden uitgevoerd, de reikwijdte van de controles en of de auditor de informatie en inlichtingen gekregen heeft die zij had gevraagd. Ook wordt er vermeld of de boekhouding is gevoerd en de jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke en bestuursrechtelijke voorschriften. Vervolgens wordt de verklaring gegeven waarin de commissaris zijn oordeel geeft over het getrouw beeld van het vermogen, van de financiële toestand en van de resultaten van de vennootschap. Deze verklaring vormt het oordeel van de commissaris.

Het tweede deel wordt voorafgegaan door de titel 'Verslag betreffende overige door wet- en regelgeving gestelde eisen'. Dit deel omvat de bijkomende vermeldingen die vereist zijn door de Vennootschapswet alsook de inlichtingen die de commissaris meent te moeten meedelen aan de aandeelhouders en aan derden. Hierin wordt vermeld dat het jaarverslag de door artikel 95 en 96 van het Wetboek van Vennootschappen vereiste inlichtingen bevat en in overeenstemming is met de jaarrekening.

Elk deel van het verslag van de commissaris-revisor over de jaarrekening moet worden voorafgegaan door een gepaste titel.

Verder wordt er bepaald of de winstbestemming in overeenstemming is met de statuten en met de wetgeving. Indien de auditor kennis heeft gekregen van verrichtingen of beslissingen genomen met overtreding van de statuten of van de bepaling van het wetboek, moet hij/zij dit melden. Enkel indien de openbaarmaking van de overtreding schade zou berokken aan de betrokken onderneming en het bestuursorgaan reeds gepaste maatregelen heeft genomen om de onwettige toestand te verhelpen, kan deze melding weggelaten worden.

Het verslag wordt ondertekend en gedagtekend door de commissaris. In België is het steeds een natuurlijk persoon die het controleverslag ondertekent.

Het controleverslag is het resultaat van de systematische auditwerkzaamheden die werden uitgevoerd. De opdracht van de commissaris strekt zich uit over het volledige boekjaar. Vooraleer de bedrijfsrevisor aan de slag gaat, onderzoekt hij de specifieke risico's waaraan de onderneming wordt blootgesteld om zijn controles hierop af te stemmen. De audit geeft de zekerheid dat tot op een zekere hoogte de rekeningen geen betekenisvolle onjuistheden bevatten. Dit verleent geen absolute zekerheid maar wel de zekerheid dat er zich geen onjuistheden van materieel belang voordoen.

2.3.1 De soorten verklaringen

De verklaring die in het eerste deel van het controleverslag wordt gegeven kan vier vormen aannemen. In artikel 144, 4° en 148, 3° van het Wetboek van Vennootschappen staat dat de verklaring de vorm kan aannemen van een verklaring zonder voorbehoud, een verklaring met voorbehoud, een afkeurende verklaring, of indien de commissarissen geen oordeel kunnen uitspreken, een onthoudende verklaring. De verklaring zonder/met voorbehoud kan eventueel aangevuld worden met een toelichtende paragraaf.

Wat betreft het tot uitdrukking te brengen oordeel, kan men de volgende grafische voorstelling hanteren:

2.3.1.1 Verklaring zonder voorbehoud

Om een verklaring zonder voorbehoud te krijgen, moet er aan een aantal punten worden voldaan.

Ten eerste moet de jaarrekening gecontroleerd worden in overeenstemming met de geldende, internationale controlenormen en de controlenormen van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren.

De jaarrekening bevat geen onjuistheden van materieel belang. Ze beantwoordt dus naar vorm en inhoud aan de wettelijke en bestuursrechtelijke voorschriften en aan de gebruikte boekhoudstandaarden.

Een volgend belangrijk element is dat de waarderingsregels juist en consequent worden toegepast. De jaarrekening is bijgevolg een getrouwe weergave van de financiële situatie van de vennootschap. Dit betekent dat de jaarrekening geen materiële fouten bevat. Indien er wijzigingen in de waarderingsregels optreden, dienen de nodige inlichtingen te worden gegeven in de toelichting over de wijzigingen en de invloed daarvan op het resultaat.

Als laatste punt moeten alle nodige inlichtingen duidelijk in de jaarrekening worden vermeld. Dit moet op een zodanige wijze gebeuren dat de revisor van mening is dat een getrouw beeld van het vermogen, de financiële positie en de resultaten van de onderneming wordt gegeven.

Wanneer de onderneming met één of meerdere zaken wordt geconfronteerd waarvan de afloop niet kan worden voorspeld en die een effect van materieel belang op de jaarrekening zullen hebben of die de continuïteit van de onderneming in gevaar zou kunnen brengen, zal er een toelichtende paragraaf ter benadrukking van in het controleverslag nodig zijn. Het moet om een onzekerheid gaan waarvan de afloop afhankelijk is van toekomstige gebeurtenissen of verrichtingen die momenteel niet gecontroleerd of beheerst kunnen worden en die een weerslag op de jaarrekening zullen hebben. Het is aan de bedrijfsrevisor om te bepalen of er al dan niet een toelichtende paragraaf wordt toegevoegd indien deze een meerwaarde biedt voor de verschillende belanghebbenden van de jaarrekening. De beslissing om een toelichtende paragraaf aan de verklaring toe te voegen houdt vooral een maatschappelijke verantwoordelijkheid in.

2.3.1.2 Verklaring met voorbehoud

Er zijn twee redenen die aan de basis kunnen liggen van een verklaring met voorbehoud. De eerste oorzaak waarom de bedrijfsrevisor een voorbehoud zal maken is indien er een beperking is in de omvang van de controlewerkzaamheden. Dit wil zeggen dat de bedrijfsrevisor niet alles voldoende heeft kunnen controleren omdat hij verhinderd werd om bepaalde gegevens te verzamelen, bepaalde onderzoeken te verrichten of om controles uit te voeren. Dit komt omdat de interne

beheersingssystemen van de onderneming onvoldoende betrouwbaar zijn en dat hij zich niet heeft kunnen steunen op alternatieve controleprocedures.

Een tweede reden om een verklaring met voorbehoud te maken is indien er een onenigheid bestaat tussen de bedrijfsleiding en de bedrijfsrevisor in verband met de inhoud of de voorstelling van de boekhoudkundige voorschriften of over de geschiktheid van de informatie die in de jaarrekening gegeven wordt. De jaarrekening geeft dan wel een getrouw beeld maar werd volgens de auditor niet opgesteld conform de algemeen aanvaarde boekhoudprincipes. Dit kan gaan over de manier waarop de bedrijfsleiding bepaalde transacties of feiten voorstelt in haar boekhouding zoals bijvoorbeeld de keuze van waarderingsregels of afschrijvingsmethodes.

Bij een verklaring met voorbehoud is er ook een toelichtende paragraaf mogelijk. In de toelichtende paragraaf zal de revisor de aard van de feiten, de redenen van het voorbehoud en de cijfermatige weerslag op de financiële situatie en de resultaten van de onderneming vermelden. Deze cijfermatige weerslag zal enkel vermeld kunnen worden in de mate dat deze berekend kan worden.

2.3.1.3 Een onthoudende verklaring

Een onthoudende verklaring wordt gegeven indien de auditor niet in staat was om tot een goed gefundeerd oordeel te komen. Dit is mogelijk in de volgende twee gevallen.

Het eerste geval is dat de uitvoering van de controle zodanig beperkt was dat de verstrekte informatie ontoereikend was om een gefundeerd oordeel te geven over het getrouwe beeld van het vermogen, de financiële positie en de resultaten van de onderneming of het geconsolideerd geheel.

Enkele voorbeelden hiervan kunnen zijn:

- de onmogelijkheid om bepaalde essentiële controleprocedures uit te voeren
- de accidentele verdwijning van de verantwoordingsstukken en/of boeken van de boekhouding
- een fundamenteel zwakke interne controle die niet kan opgevangen worden door voldoening gevende alternatieve procedures

Het tweede geval is indien de toestand van de onderneming gekenmerkt wordt door talrijke problemen en onzekerheden die de jaarrekening beïnvloeden. Deze onzekerheden zouden de bedrijfscontinuïteit in gedrag kunnen brengen. Deze situatie kan ook aanleiding geven tot een afkeurende verklaring indien er niet voldoende informatie teruggevonden kan worden in het jaarverslag ter waarschuwing van mogelijke continuïteitsproblemen.

Als een auditor zijn twijfels heeft over de continuïteit van de ondernemingsactiviteiten in de komende 12 maanden wordt er een onthoudende verklaring opgesteld. Dit kan tot gevolg hebben

dat de onderneming daadwerkelijk problemen krijgt als gevolg van de certificering door de auditor. Investeerders en kredietverleners zullen meer wantrouwig zijn naar de onderneming toe en zullen het moeilijker hebben om extra kredieten aan te gaan.

De onthoudende verklaring wordt gegeven indien het niet meer als voldoende beschouwd kan worden om een toelichtende paragraaf bij de verklaring toe te voegen.

2.3.1.4 Een afkeurende verklaring

De bedrijfsrevisor zal een afkeurende verklaring geven indien hij met de bedrijfsleiding van mening verschilt op verscheidene punten die dermate belangrijk zijn dat zelfs een verklaring met voorbehoud niet meer verantwoord zou zijn.

De oorsprong kan te wijten zijn aan twee feiten. Ofwel geeft de jaarrekening geen getrouw beeld van de reële economische situatie van de onderneming. Het management is niet bereid de nodige aanpassingen te maken aan de voorgestelde jaarrekening om toch te komen tot wat volgens de auditor een getrouwe weergave is van de financiële situatie van de onderneming. De auditor is van mening dat de gevonden afwijkingen van materiële aard zijn, waardoor de belanghebbenden van de jaarrekening misleid zouden kunnen worden bij hun beslissingen ten aanzien van de onderneming. Ofwel werden de rekeningen niet opgesteld overeenkomstig de voorschriften van het gebruikte boekhoudkundig referentiesysteem.

In beide veronderstellingen is het beeld van de jaarrekening onbetrouwbaar en wordt in het verslag aangeduid dat de jaarrekening geen getrouw beeld geeft van het vermogen, de financiële toestand of de resultaten van de onderneming. De auditor is daardoor verplicht een afkeurende verklaring te geven.

2.4 Verantwoordelijkheden auditor

Van de auditor wordt verwacht dat hij specifiek op zoek gaat naar GN. Het zoeken naar deze GN is een continu proces dat wordt uitgevoerd vanaf het moment dat de balans wordt afgesloten tot aan de datum van het controleverslag. De auditor moet ervoor zorgen dat hij inhoudelijke testen uitvoert die specifiek op zoek gaan naar deze GN. Het zoeken naar GN is een zeer complexe taak omdat de auditor een zoektocht uitvoert zonder dat hij zelf precies weet waar naar hij op zoek is. Dit is omdat er verschillende mogelijke GN zijn die kunnen voorvallen. De auditor moet ervoor zorgen dat hij alle relevante GN ontdekt, dat hij deze correct evalueert en dat hij ervoor zorgt dat deze adequaat worden opgelost. Een misstap in eender welk stadium kan leiden tot een onjuiste of misleidende jaarrekening met als gevolg dat er een fout controleverslag wordt opgesteld. Het is

dus erg belangrijk dat de auditor een professioneel inzicht heeft in de materie gedurende de zoektocht naar GN (Chung J. , et al., 2013).

Uit het interview met de auditors kwam naar voor dat de auditor er erg veel belang aan hecht dat de klant hem proactief benadert in verband met GN. Dit zorgt voor een betere vertrouwensrelatie en de auditor heeft dan het gevoel dat de klant eerlijk is en niets probeert te verbergen. Maar de auditor voert ook zelf een heel aantal tests uit om zelf na te gaan of er zich GN hebben voorgedaan. Zo zal ze voornamelijk de maandelijke, of indien al voorhanden, de kwartaalcijfers nagaan. Indien deze cijfers niet overeenkomen of indien er opmerkelijke verschillen zijn, is dit een teken dat er zich mogelijk GN hebben voorgedaan. Indien de onderneming een of meerdere rechtszaken heeft lopen gaat men aan de advocaat die de onderneming vertegenwoordigt een advocatenbrief vragen. Deze brief bevat een lijst met alle rechtszaken en schadeclaims die de onderneming heeft lopen met indien mogelijk een inschatting van de verwachte uitkomst en de financiële gevolgen van deze rechtszaken. Ook de daarmee verband houdende kosten van juridisch advies en bijstand kunnen hierin opgesomd staan. De auditor gaat deze zaken ook altijd met de klant bespreken om beide kanten van het verhaal te horen en om een betrouwbare inschatting te kunnen maken van de mogelijke gevolgen. Door deze interne en externe bewijslast zijn de feiten voldoende onderbouwd om een oordeel te vormen. Ook de nieuwsfeiten die zich in deze tijdsperiode hebben voorgedaan worden opgevolgd. Indien de onderneming continuïteitsproblemen heeft is het nog belangrijker om na te gaan of er zich GN hebben voorgedaan.

De auditor moet bij het voorvallen van deze gebeurtenissen een inschatting maken van de impact van de GN op de jaarrekening van de onderneming en zij moeten nagaan of de gebeurtenis zich al voorgedaan had op balansdatum of niet. Vervolgens zorgt de auditor ervoor dat de GN op passende wijze worden behandeld. Dit door indien nodig de jaarrekening aan te passen en de gebeurtenis te implementeren, door een melding te maken in het jaarverslag of indien de gebeurtenis niet van materieel belang is er geen verdere stappen naar te ondernemen. Dit gebeurt meestal in samenspraak met de desbetreffende onderneming. Ook moet de auditor de impact van de gebeurtenis bekijken om de effectiviteit van het interne controle systeem van de onderneming te beoordelen, om er zeker van te zijn dat zijn controleverslag nog correct is.

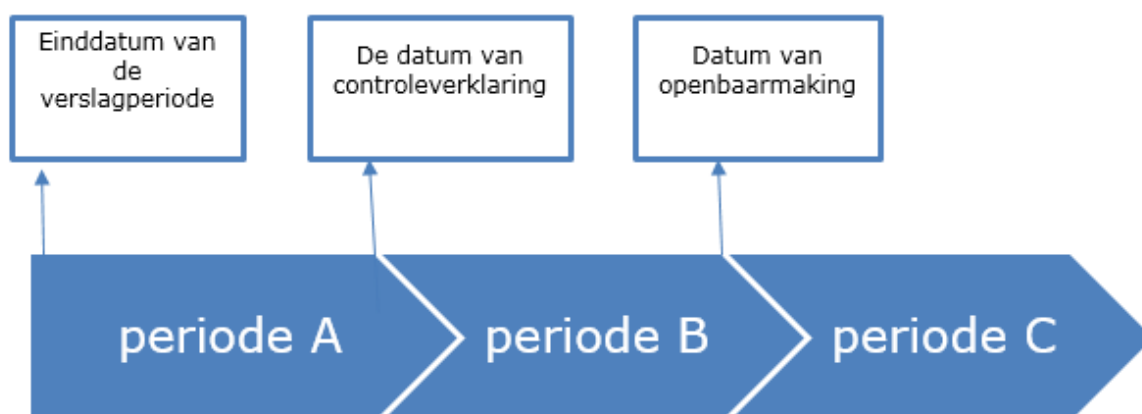
De geïnterviewde auditors geven toe dat het wel eens gebeurt dat er sommige GN niet gemeld worden in het jaarverslag maar zij zeggen dat het nooit over kritische zaken gaat. Zij oordelen over de materialiteit van de gebeurtenis. Indien men van mening is dat men anders geoordeeld had als men de gebeurtenis had geweten, dan past men alsnog de jaarrekening aan of men maakt een melding.

3 GEBEURTENISSEN NA EINDDATUM VAN DE VERSLAGPERIODE

Zoals al besproken maakt IAS 10 onderscheid tussen twee typen gebeurtenissen, namelijk gebeurtenissen die wijzen op omstandigheden die bestonden aan het eind van de verslagperiode en die bijgevolg leiden tot een aanpassing van de jaarrekening, en gebeurtenissen die wijzen op omstandigheden die zijn ontstaan na de verslagperiode en die bijgevolg niet leiden tot een aanpassing van de jaarrekening.

De verantwoordelijkheid van het management voor het opstellen van de jaarrekening heeft betrekking op de goedkeuringsdatum (de datum van vrijgave voor publicatie) van de financiële overzichten door de onderneming. De verantwoordelijkheid van de auditor die verband houdt met deze jaarrekening gaat tot op de datum van de controleverklaring. Dit is de datum waarop de auditor voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgt om te oordelen of dat de financiële overzichten geen afwijkingen van materieel belang bevatten. In principe vallen de goedkeuringsdatum en de datum van de controleverklaring samen. Na de datum van de controleverklaring heeft de auditor geen verplichtingen meer betreffende de gebeurtenissen na de einddatum van de verslagperiode, tenzij hem een feit bekend gemaakt wordt dat indien hij hiervan kennis had op de datum van de controleverklaring, hij zijn rapport zou wijzigen.

In artikel 96, 2° van het Wetboek van Vennootschappen staat dat indien er zich belangrijke gebeurtenissen na het einde van het boekjaar hebben voorgedaan, deze gebeurtenissen moeten worden opgenomen in het jaarverslag. Het betreft gebeurtenissen die noodzakelijk gemeld moeten worden voor het correct informeren van de gebruikers. Het is de verantwoordelijkheid van het bestuursorgaan om te oordelen of deze gebeurtenissen meldingswaard zijn.

De internationale controlestandaard 560 "Gebeurtenissen na de einddatum van de periode" normeert hoe de auditor met deze gebeurtenissen dient om te gaan. In deze ISA wordt de term zowel gebruikt voor gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan tussen de einddatum van de verslagperiode en de datum van de controleverklaring enerzijds, en voor feiten die ter kennis van de auditor komen na de datum van de controleverklaring anderzijds.

3.1 Gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan voor de datum van de algemene vergadering

Bij het voorvallen van gebeurtenissen na het einde van de verslagperiode en voor de datum van de algemene vergadering kan er nog een onderscheid gemaakt worden tussen gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan voordat de auditor zijn controleverslag heeft opgesteld en gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan nadat de auditor zijn controleverslag reeds heeft opgesteld.

3.1.1 GN die zich hebben voorgedaan voor de datum van de controleverklaring

Bij de gebeurtenissen die zich voordoen voordat de auditor zijn verklaring heeft gegeven, moet de auditor voldoende controlewerkzaamheden uitvoeren om de noodzakelijke informatie te verkrijgen dat alle materiële gebeurtenissen die zich in deze periode hebben voorgedaan, en die een aanpassing of een toelichting vereisen, gekend zijn. Het gaat om het zoeken van significante gebeurtenissen na de einddatum van de verslagperiode, het evalueren van de impact ervan en het nagaan of ze op de gepaste wijze zijn verwerkt.

Deze controlewerkzaamheden vullen de gebruikelijke controlewerkzaamheden aan. Van de auditor wordt echter niet verwacht dat hij alle aangelegenheden, ten aanzien van eerder uitgevoerde controlewerkzaamheden waarvoor bevredigende resultaten zijn geleverd, blijft opvolgen (ISA 560). De zoektocht naar gebeurtenissen is een complexe zoektocht waarbij men niet specifiek weet waar men naar aan het zoeken is, dit wordt een open-ended search genoemd (Chung J. , et al., 2013).

Uit het onderzoek van Janvrin en Jeffrey (2007) blijkt dat auditors meer naar GN zoeken wanneer ze niet-routinematige controles uitvoeren of bewijs onderzoeken dat een impact op de hele jaarrekening zou hebben en niet slechts op een klein aspect van de jaarrekening. Ze stellen ook vast dat wanneer de auditor ruim voldoende tijd heeft om achter deze gebeurtenissen te zoeken hij ook uitgebreider zal zoeken. Wanneer de auditor gedurende een langere periode kan zoeken naar deze gebeurtenissen, dus wanneer de datum van de controleverklaring veel verder in de toekomst ligt dan de datum van het afsluiten van de jaarrekening, is de kans groter dat er zich gebeurtenissen zullen voordoen en dat de auditor deze ook daadwerkelijk zal vinden. Hoewel een

langere periode ervoor zorgt dat auditors de situatie beter kunnen begrijpen, willen zij de periode kort houden om het risico te beperken dat zij een gebeurtenis over het hoofd zouden gezien hebben. Uiteraard ligt voor beursgenoteerde ondernemingen de publicatiekalender vast wat niet zo veel ruimte geeft voor het beïnvloeden van de audit lag.

De controles ter ontdekking van GN die een wijziging of een toelichting in de jaarrekening kunnen vereisen worden uitgevoerd op een tijdstip dat zo dicht mogelijk bij de datum van de controleverklaring ligt.

Als de auditor gebeurtenissen vindt die een materieel effect hebben op de jaarrekening, moet de auditor nagaan of deze gebeurtenissen op correcte wijze zijn verwerkt in de jaarrekening en of deze gebeurtenis gemeld is in de toelichting. Gedurende deze periode, op de tijdlijn periode A, is de auditor verantwoordelijk voor het ontdekken van gebeurtenissen.

ISA 560 stelt: "De auditor dient rekening te houden met de risico-inschatting van de audit bij het bepalen van de aard en omvang van deze controlewerkzaamheden, die het volgende dienen te omvatten:

- het verwerven van inzicht in de procedures die het management heeft ingesteld om ervoor te zorgen dat gebeurtenissen na de einddatum van de verslagperiode worden geïdentificeerd;
- het verzoeken om inlichtingen bij het management en, in voorkomend geval, bij de met governance belaste personen omtrent de vraag of zich na de einddatum van de verslagperiode gebeurtenissen hebben voorgedaan die van invloed kunnen zijn op de financiële overzichten;
- het lezen van eventuele notulen van na de datum van de financiële overzichten gehouden vergaderingen van de eigenaren van de entiteit, het management en de met governance belaste personen en het verzoeken om inlichtingen inzake aangelegenheden die in dergelijke vergaderingen zijn besproken en waarvan nog geen notulen beschikbaar zijn;
- het lezen van de eventuele meest recente tussentijdse financiële overzichten na de einddatum van de verslagperiode."

3.1.1.1 Type 1 gebeurtenissen

Type 1 gebeurtenissen zijn gebeurtenissen die wijzen op omstandigheden die reeds bestonden bij het afsluiten van het boekjaar. Deze gebeurtenissen leiden tot een aanpassing van de jaarrekening en een vermelding in de toelichting.

Enkele meest voorkomende zaken van type 1 gebeurtenissen zijn bijvoorbeeld rechterlijke uitspraken na einddatum van de verslagperiode die een reeds bestaande verplichting op de einddatum van de verslagperiode bevestigt. Men moet dan de reeds getroffen voorziening aanpassen of hervormen.

De ontvangst van informatie na einddatum van de verslagperiode waaruit blijkt dat op de einddatum van de verslagperiode een bijzondere waardevermindering van een actief bestaat, of dat de omvang van een reeds opgenomen bijzonder waardeverminderverslies moet worden aangepast. Dit kan bijvoorbeeld het faillissement van een handelsdebiteur zijn dat uitgesproken is na de einddatum van de verslagperiode. Dit bevestigt dat het verlies reeds bestond op de einddatum van de verslagperiode en dat de onderneming de boekwaarde van die handelsvordering moet aanpassen. Een ander voorbeeld is de verkoop van voorraden na einddatum van de verslagperiode die een indicatie kan zijn van de opbrengstwaarde op de balansdatum.

De vaststelling na einddatum van de verslagperiode van de kostprijs van voor de einddatum van de verslagperiode gekochte activa of de opbrengsten van voor de balansdatum verkochte activa. Indien deze verkeerd gewaardeerd waren kan men nu de jaarrekening nog aanpassen.

De vaststelling na de eindperiode van de verslaggeving van fraude of fouten die aangeven dat de jaarrekening onjuist was, hiervoor moet men de jaarrekening aanpassen.

3.1.1.2 Type 2 gebeurtenissen

Type 2 gebeurtenissen zijn gebeurtenissen die wijzen op omstandigheden die zijn ontstaan na het afsluiten van het boekjaar. Deze gebeurtenissen leiden niet tot een aanpassing van de jaarrekening omdat ze geen invloed op de cijfers van het afgesloten boekjaar hebben. Wel moet er een melding in het jaarverslag gemaakt worden.

Enkele meest voorkomende zaken van type 2 gebeurtenissen, zijn bijvoorbeeld indien de onderneming na einddatum van de verslagperiode begint te onderhandelen over de verkoop van haar dochteronderneming. De onderhandelingen zijn nog niet rond dus dit verandert niets aan de toestand van de onderneming bij het afsluiten van haar boekjaar maar hier wordt wel een melding van gemaakt omdat het de toestand van de onderneming in de toekomst mogelijk zal veranderen.

Indien de onderneming in de toekomst van plan is om een bedrijfsactiviteit te beëindigen, om activa te vervreemden of indien zij een bindende overeenkomst wil aangaan om activa te verkopen, dan moet hiervan melding gemaakt worden in het jaarverslag.

Indien een belangrijke productiefaciliteit vernietigd is na de einddatum van de verslagperiode door brand, storm of dergelijke. Dan moet men hiervan slechts een melding maken. Er verandert namelijk niets aan de toestand van het moment dat de balans afgesloten was.

Indien de onderneming belangrijke herstructurerings gepland heeft, moet zij hiervan melding maken. Ook indien de onderneming belangrijke verbintenissen of voorwaardelijke verplichtingen is aangegaan tot bijvoorbeeld het vertrekken van belangrijke garanties in de toekomst, moet dit gemeld worden.

Abnormaal grote veranderingen in prijzen van activa of wisselkoersen na einddatum van de verslagperiode moeten gemeld worden. Ook indien er belangrijke transacties na einddatum van de verslagperiode gebeuren die kunnen leiden tot de uitbreiding van het aantal gewone aandelen moet dit gemeld worden.

Veranderingen in belastingtarieven of belastingwetgeving die aangekondigd zijn na de einddatum van de verslagperiode en die een significant effect op de lopende en uitgestelde belastingvorderingen en –verplichtingen hebben kunnen ook een voorbeeld zijn van een type 2 gebeurtenis.

3.1.2 GN die zich hebben voorgedaan na de datum van de controleverklaring

Na de datum van de controleverklaring is de auditor niet meer verplicht om specifieke controlewerkzaamheden uit te voeren of om verder onderzoek te doen inzake financiële gebeurtenissen (ISA 560). Tijdens de periode tussen de datum van de controleverklaring en de datum waarop de jaarrekening wordt neergelegd bij de Nationale Bank van België is de onderneming zelf verantwoordelijk voor het inlichten van de auditor over eventuele gebeurtenissen die een effect op de jaarrekening zouden kunnen hebben (ICCI, 2014).

Indien de auditor na de datum van de controleverklaring en voor de datum waarop de jaarrekening wordt goedgekeurd, kennis krijgt van een gebeurtenis van materieel belang die wanneer hij er op de datum van zijn verslag van op de hoogte was geweest, dat tot een aanpassing van zijn verslag had kunnen leiden, moet hij bepalen of de jaarrekening aangepast moet worden. Dit moet hij met het management van de onderneming bespreken (ISA 560) zodat zij de jaarrekening kunnen verbeteren en een gewijzigde jaarrekening kunnen voorleggen aan de algemene vergadering (Schockaert, 2010).

Als het management de jaarrekening wijzigt, voert de auditor opnieuw controles uit die in deze situatie noodzakelijk zijn en brengt hij een nieuwe controleverklaring uit of werkt hij met een dubbele datering.

Als het management de jaarrekening niet wijzigt terwijl de auditor van mening is dat de jaarrekening wel gewijzigd moet worden moet de auditor alle gepaste maatregelen nemen en stelt

zo nodig een vordering in kort geding in opdat hiertoe wordt overgegaan⁴. Ook past de auditor zijn verklaring aan tot een verklaring met voorbehoud of een afkeurende verklaring (ISA 560).

3.1.2.1 Dubbele datering

Het principe van dubbele datering is dat de auditor de datum van zijn controleverklaring gebruikt en daarbovenop de datum waarop hij de gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode beschrijft. Dit tweede deel beschrijft dan enkel het werk wat de auditor nog gedaan heeft na zijn oorspronkelijk controleverslag.

De auditor draagt minder verantwoordelijkheid door een dubbele datering te gebruiken. De auditor draagt in dat geval enkel de verantwoordelijkheid voor de verwerking van de gebeurtenis die zich na de oorspronkelijke verslagdatum heeft voorgedaan. Indien men niet met een dubbele datering zou werken, vervalt de eerste datum en zou de auditor verantwoordelijk zijn voor alles wat zich nog voorgedaan had na de oorspronkelijke verslagdatum tot aan de datum van de nieuwe datum van het controleverslag (Gramling A.A., 2010).

3.2 Gebeurtenissen die zich hebben voorgedaan na de openbaarmaking

Nadat de jaarrekening is goedgekeurd is de auditor niet meer verplicht om verdere controles uit te voeren in verband met gebeurtenissen die zich zouden hebben voorgedaan na het afsluiten van de jaarrekening. Maar indien de auditor na de openbaarmaking zich bewust wordt van een GN van materieel belang, die als hij dit geweten had op het moment van zijn controleverklaring, tot een aanpassing van zijn controleverklaring zou geleid hebben. Dan moet de auditor bepalen of de jaarrekening aangepast moet worden. Hij dient deze kwestie met het management te bespreken (ISA 560).

Als het management de jaarrekening corrigeert, voert de auditor opnieuw controles uit die in deze situatie noodzakelijk zijn. Hij gaat na of het management voldoende stappen heeft ondernomen om iedereen die in het bezit is van de eerder opgemaakte jaarrekening op de hoogte te brengen en vervolgens brengt de auditor een nieuwe controleverklaring uit bij de gecorrigeerde jaarrekening. De nieuwe controleverklaring moet een toelichtende paragraaf bevatten die verwijst

---

⁴ Paragraaf A49 van de bijkomende norm bij de in België van toepassing zijnde ISA's.

naar de toelichting in het jaarverslag waarin de reden van de correctie nader wordt besproken alsook de eerder door de auditor uitgebrachte controleverklaring.

Als de leiding van de entiteit niet de noodzakelijke stappen neemt om te waarborgen dat alle personen die in het bezit zijn van de eerder openbaar gemaakte financiële overzichten met bijbehorende controleverklaring, niet naar behoren van de situatie op de hoogte worden gebracht en zij de financiële overzichten niet corrigeert in omstandigheden waarin de auditor van oordeel is dat deze correctie noodzakelijk is, dan maakt de auditor aan de personen die uiteindelijk verantwoordelijk zijn voor de algehele leiding van de entiteit bekend dat hij de nodige maatregelen zal treffen om te voorkomen dat derden in de toekomst gebruikmaken van de controleverklaring. Indien het management ondanks deze melding, niet de noodzakelijke stappen onderneemt, dient de auditor passende maatregelen te treffen om te trachten te voorkomen dat op de controleverklaring wordt gesteund (ISA 560).

4 FACTOREN DIE DE AUDITOR BEÏNVLOEDEN

Chung et al. (2013) onderzochten de factoren die de grootste invloed hebben op de beoordeling van GN door de auditor. Er bestaat reeds een onderscheid tussen omgevingsfactoren, individuele factoren en taak gerelateerde factoren. Chung et al. (2013) spitst zich toe op de factoren waar van zij van oordeel zijn dat deze de grootste impact hebben op de audit van GN.

4.1 Omgevingsfactoren

De meest belangrijke met betrekking tot GN zijn de tijdsdruk, de verantwoording van de auditor aan zowel de klant als aan andere externe partijen, de voorkeur van melden van de klant en het risico om de klant te verliezen.

4.1.1 Tijdsdruk

Voorafgaand onderzoek beschrijft reeds de relatie tussen tijdsdruk en de kwaliteit van de uitgevoerde audit als een omgekeerde curve. Het onderzoek beschrijft dat naarmate de tijdsdruk toeneemt, de audit efficiënter en sneller zal gebeuren maar de effectiviteit van de uitgevoerde audit daalt (DeZoort & Lord, 1997). Auditors die tijdsdruk ervaren laten noodzakelijke controletaken wegvallen. Daardoor vermindert de kwaliteit van hun audit. Ze besteden minder tijd

aan taken door slechts een oppervlakkige controle van de documentatie uit te voeren of door het aanvaarden van zwakke verklaringen van de klant zonder een gepaste controle hiervoor uit te voeren (Margheim, Kelley, & Pattison, 2005). Tijdsdruk stimuleert een vereenvoudigde verwerking (Choo & Firth, 2003). De auditor is sneller geneigd om zijn voorgevoel te volgen in plaats van onafhankelijke hypothesen op te zetten en voldoende bewijzen te verzamelen om zijn oordeel op te baseren (Wilks, 2002). Ook ervaren de auditors tijdsdruk wanneer het werkelijke aantal geauditeerde uren boven het aantal gebudgetteerde uren komt (Libby & Luft, 1993).

Uit onderzoek van Glover et. al. (2015) kwam naar voor dat de kans dat er fouten gemaakt worden door de auditor groter is wanneer de deadline van het indienen van het controleverslag kortbij komt, dit wil zeggen indien men nog minder dan een week heeft om het verslag in te dienen. Hij voert de audit dan minder kwalitatief uit in de hoop de auditdatum te behalen. Ze concluderen ook dat deze negatieve effecten voorkomen bij auditors van grotere kantoren en in sommige omstandigheden ook bij audits die plaatsvinden buiten het hoogseizoen. Enige bemerkning die zij maken is dat voor de audits die na 2009 zijn gebeurd, de druk vooral op de datum van het beëindigen van het veldwerk ligt. Tot 2009 was de datum van het beëindigen van het veldwerk gelijk aan de datum van het controleverslag maar door een wijziging in het SFAS (Statement of Financial Accounting Standards) is nu de datum van het beëindigen van het veldwerk van toepassing en niet meer de datum van het controleverslag.

4.1.2 De verantwoording van de auditor

De auditor moet verantwoording afleggen aan zijn superieuren, de klant en aan verschillende externe partijen zoals de toezichthouders en de stakeholders. Het feit dat de auditor aan zijn klant moet rapporteren moedigt de auditor aan om de voorkeuren van de klant in overweging te nemen bij zijn oordeel (Peecher, Piercey, Rich, & Tubbs, 2010). Dit zorgt ervoor dat het onafhankelijk oordeel van de auditor beïnvloed wordt. Hoewel auditors beperkt zijn in hun mogelijkheid om conclusies te rechtvaardigen, zijn verschillende bewijsstukken voldoende dubbelzinnig dat zij hen in staat stellen om een conclusie te geven die in lijn met de voorkeuren van de klant ligt (Lundberg & Nagle, 2008). Bovendien kan de auditor, bij het vormen van zijn mening, te veel vertrouwen hebben in bewijs van lage kwaliteit indien dat bewijs een gunstigere uitkomst heeft wat beter aansluit bij de wensen van de klant (Glover, Prawitt, & Wilks, 2005).

4.1.3 Risico van de klant

Een andere omgevingsfactor die de auditor kan beïnvloeden in zijn zoektocht is het risico van de klant. Wanneer het erkende risico van de klant hoog is, is de kans groter dat auditors voldoende controle-informatie verzamelen en ook geneigd zijn om langer door te zoeken naar voldoende bewijs (Blay, Sneathen, & Kizirian, 2007). Onderzoek suggereert dat de uiteindelijke uitkomst van

de audit minder beïnvloed wordt wanneer het erkend risico van de klant hoog is (Hwang & Chang, 2010), de auditor is dan sceptischer bij het evalueren van bewijsmateriaal en heeft minder vertrouwen in de mening van de klant (Monroe & Ng, 2000).

4.1.4 De relatie met de klant

De relatie die de auditor met de klant heeft zou de onafhankelijkheid en de effectiviteit van de audit kunnen beïnvloeden (Herda & Lavelle, 2014). Een goede relatie met de klant is belangrijk. Die zorgt ervoor dat de klant behouden blijft. Een goede relatie zorgt er ook voor dat de klant meer bereid is om informatie aan de auditor te verschaffen, wat zeker van pas komt bij het ontdekken van gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode (Herda & Lavelle, 2013). Langs de andere kant kan een vriendschappelijke relatie met de klant er ook voor zorgen dat de auditor beïnvloed wordt en dat hij bepaalde fouten in de jaarrekening niet rapporteert, wat er dan voor zorgt dat de auditkwaliteit lager ligt dan normaal.

4.1.5 De duur van de relatie

Een lange relatie tussen de bedrijfsrevisor en de te auditeren klant kan de onafhankelijkheid van de bedrijfsrevisor in het gedrang brengen. Een auditor moet onafhankelijk zijn om de controle op de jaarrekening uit te voeren. Indien hij zich laat beïnvloeden door een vriendschappelijke relatie met de klant zal de kwaliteit van de audit hier onder te lijden hebben. In België moeten organisaties van openbaar belang (OOB) om de 6 jaar van auditpartner veranderen, in de EU is dit om de 7 jaar. In de nieuwe EU auditrichtlijn wordt ook een rotatie van het auditkantoor verplicht voor OOB's na 10 jaar of na 14 jaar bij joint audit. Maar deze regel is momenteel nog niet van toepassing want de richtlijn moet nog omgezet worden in Belgische regelgeving⁵. Onder OOB's wordt verstaan beursgenoteerde ondernemingen, kredietinstellingen en verzekeringsondernemingen maar ook de instellingen die de lidstaten aanmerken als een OOB zoals bv. ondernemingen die van groot algemeen belang zijn als gevolg van de aard van hun bedrijfsactiviteiten, hun omvang of de grootte van hun personeelsbestand.

---

⁵ Richtlijn 2014/56/EU van 16 april 2014 wijzigt de bestaande auditrichtlijn.

Verordening (EU) nr. 537/2014 bevat specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang.

4.1.6 Meewerking van de klant

Uit onderzoek van Herda en Lavelle (2013) blijkt dat auditors meer moeilijkheden hebben om GN te ontdekken wanneer de klant niet meewerkt aan het ontdekken en melden van deze gebeurtenissen. Als de klant informatie bewust achterhoudt of als hij niet integer is, is het voor de auditor zeer moeilijk om de gebeurtenissen te ontdekken. Ook de tijdsdruk zorgt ervoor dat de auditor maar een beperkte tijd kan spenderen aan het ontdekken van deze gebeurtenissen.

4.2 Individuele factoren

Er zijn ook allerlei individuele factoren die het oordeel van de auditor kunnen beoordelen. Deze factoren zijn onder meer kennis en expertise, invloed, professioneel-kritische instelling en cultuur (Bonner & Sarah, 1999).

4.2.1 Kennis en expertise

Kennis en expertise komen voort uit de ervaringen van de auditor en zal variëren naargelang de auditor meer ervaring heeft. In het algemeen geldt dat auditors die een grotere kennis bezitten, in staat zijn om effectiever om te gaan met deze mogelijke fouten. Zij verzamelen op een efficiënte manier voldoende bewijs over mogelijke fouten en evalueren de bewijsstukken correcter. Ook ervaring in de industrie biedt allerlei gelijkaardige voordelen (Owhoso, Messier, & Lynch, 2002). Een auditor met meer ervaring in een specifieke sector gaat sneller patronen zien en aanwijzingen van onjuistheden herkennen (Hammersley, 2006). Uit recent onderzoek van Herda en Lavelle (2014) blijkt dat het hele auditteam voldoende kennis moet hebben over zowel de klant als de industrie waarin de klant opteert. Een uitgebreide kennis over zowel de klant als zijn industrie zorgt ervoor dat de auditor beter in staat is opmerkelijke gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode op te merken.

4.2.2 Invloed

De beïnvloedbaarheid, die een verscheidenheid van gevoelens, emoties en stemmingen kan omvatten, kunnen de efficiëntie en de effectiviteit van het zoeken naar informatie en de verwerking ervan beïnvloeden.

Hoewel de bevindingen hiervan in de literatuur enigszins gemengd kunnen zijn wordt een negatieve beïnvloeding in het algemeen gezien als gunstig voor de prestaties terwijl een positieve beïnvloeding in het algemeen gezien wordt als schadelijk. Verschillende studies suggereren dat een negatieve invloed wordt geassocieerd met een meer systematische verwerking van de gegevens

en een positievere invloed wordt geassocieerd met een meer heuristische verwerking (Chung, Cohen, & Monroe, 2008). Maar uit het onderzoek komt ook naar voor dat deze invloeden en prestaties verband kunnen houden met allerlei andere factoren zoals het risico van de klant (Blay, Kadous, & Sawers, 2012) en de taakcomplexiteit (Bagley, 2010).

4.2.3 Professioneel scepticisme

Hoewel de auditor argwanend met de verkregen informatie dient om te gaan, is er toch verschil merkbaar tussen auditors onderling. Sommige gaan eerder neutraal om met de verkregen informatie terwijl anderen eerder wantrouwend hier tegenover staan. In beide gevallen moet de auditor sceptisch oordelen over de informatie om zo een gegrond oordeel te kunnen vormen (Hurtt, 2010).

4.3 Taakfactoren

Vroegere onderzoeken hebben reeds aangetoond dat de taak kenmerken het oordeel en het besluitvormingsproces van de auditor kunnen beïnvloeden. De meest voorkomende taakfactoren zijn de complexiteit van de taak en het al dan niet gebruik maken van hulpmiddelen, zoals checklijsten en beslissingsregels, om het beslissingsproces te vergemakkelijken.

4.3.1 De taakcomplexiteit

De complexiteit van de taak is een moeilijkheid voor de auditor om het juiste oordeel over de audit te geven indien de auditor onvoldoende ervaring heeft of indien de auditor niet gemotiveerd is om de audit tot een goed einde te brengen.

4.3.2 De bekendheid met de klant

Het niveau van de bedrijfsspecifieke kennis van de klant is positief gerelateerd aan de prestaties van de auditor doorheen de tijd. De vertrouwdheid die de auditor met de klant heeft is een duidelijke determinant voor een succesvolle audit (Knechel, Krishnan, Pevener, Shefchick, & Velury, 2013). Auditors kunnen klantspecifieke kennis opdoen door de audit bij dezelfde klant verschillende jaren op rij uit te voeren. Echter is dit niet altijd mogelijk als gevolg van het wisselen van de auditor (partner-rotatie) of door moeilijkheden met plannen zodat men niet altijd dezelfde auditor toegewezen krijgt (Chi, Huang, Liao, & Xie, 2009). Blokdijk, Driehuisen, Simunic en Stein (2006) stellen in hun onderzoek dat de auditor ook andere zaken kan doen om zijn klant en zijn activiteiten beter te leren kennen zoals tijd besteden in de planningsfase aan het leren kennen van

de business van de klant en achtergrondinformatie verzamelen, alsook om een soort memo in het auditbestand toe te voegen waarin deze informatie verwerkt wordt.

4.3.3 De vergoeding van de bedrijfsrevisor

Er bestaat een positief verband tussen de vergoeding van de bedrijfsrevisor en de kwaliteit van de externe controleopdracht. Auditors die een hogere vergoeding ontvangen voor hun controle kunnen meer uren presteren en kunnen daardoor een betere controle uitvoeren. Indien deze uren ook werkelijk gepresteerd worden betreft het hier duidelijk een taakfactor.

4.4 Kwaliteit van Big 4 auditoren t.o.v. kleinere auditkantoren

Onderzoeken concluderen dat de kwaliteit van een Big 4 auditkantoor (Deloitte, EY, PwC, KPMG) hoger ligt dan de kwaliteit van een niet-Big 4 kantoor (Francis & Yu, 2009).

Daarvoor worden een aantal redenen opgesomd (DeAngelo, 1981).

4.4.1 Minder afhankelijk

Als eerste wordt opgemerkt dat grote auditkantoren minder afhankelijk zijn van hun klanten. Een klant die wegvalt in een groot klantenbestand zal minder invloed hebben op de inkomsten dan een klant die wegvalt in een klein klantenbestand. De mogelijkheid om te weerstaan aan de druk van een klant om een goedkeurende verklaring te rapporteren zal hoger zijn bij een Big 4 kantoor dan bij een kleiner kantoor aangezien een bepaalde klant een kleiner deel zal uitmaken van de totale klantportfolio van deze grotere kantoren (Choi, Kim, Kim, & Zang, 2010). Ook hebben de kleinere kantoren minder kapitaal ter beschikking om terug te vechten tegen de druk van klanten. De Big 4 kantoren hebben de grootste klanten in hun portefeuille. Dit omdat zij de kwalitatief de beste en duurste diensten leveren.

4.4.2 Betere specialisatie

Een andere reden die bepaalt waarom de kwaliteit van de audit in Big 4 kantoren hoger ligt is de mate van specialisatie van de auditor in een sector. Deze specialisatie ligt bij Big 4 kantoren hoger. Een auditor die meer kennis over een specifieke sector heeft, kan een betere beoordeling van de situatie maken. Grote auditkantoren hebben meer klanten van verschillende sectoren. Zij kunnen de klanten beter indelen binnen een specifieke sector en vervolgens toewijzen aan een bepaalde auditor. Door deze specialisatie hebben deze auditors meer de kans om sectorgerelateerde kennis

op te bouwen. Bedrijfsrevisoren die voor een Big 4 auditkantoor werken hebben dus meer sectorgespecialiseerde kennis. De mate waarin een bedrijfsrevisor gespecialiseerd is in een bepaalde sector hangt ook af van de hoeveelheid ervaring die men heeft opgebouwd. Hoe meer ervaring men heeft in een bepaalde industrie, hoe beter men fraude kan ontdekken in de jaarrekening van een onderneming in die sector (Francis & Yu, 2009).

Deze centralisatie van informatie vermindert op zijn beurt de informatieasymmetrie en zorgt ervoor dat de Big 4 auditors een betere kennis van de specifieke moeilijkheden van bestaande en potentiële klanten ontwikkelen. De klanten, op hun beurt, hebben een groter vertrouwen in de deskundigheid van het lokaal gevestigde personeel die de audit daadwerkelijk uitvoeren (Carcello, Hermanson, & McGrath, 1992).

4.4.3 Hoge reputatie

Een andere reden die verklaart waarom grotere auditbedrijven een betere auditkwaliteit leveren kan gevonden worden in het feit dat zij een goede reputatie hebben die zij hoog willen houden. Zij proberen rechtszaken te vermijden door een correcte verklaring neer te leggen. Rechtszaken zouden een negatieve impact hebben op de reputatie van het kantoor. Daarbij komt dan nog de kost van de advocaten door de rechtszaak. Het verlies aan reputatie zou lijden tot verlies van klanten. Hoe groter het auditkantoor, hoe meer men dus te verliezen heeft en dus hoe meer men gemotiveerd is om een kwalitatieve auditverklaring neer te leggen. Men kan er dus vanuit gaan dat deze Big 4 kantoren de auditrichtlijnen zeer correct toepassen (Francis & Wilson, 1988).

Een tegenovergestelde mening kan gevonden worden in het artikel van Byrnes (2005). Hij verklaart dat kleine kantoren sterk bezig zijn met groeien en dat zij daardoor extra gemotiveerd zijn om een correcte verklaring neer te leggen om hun onafhankelijkheid en kwaliteit te garanderen (Byrnes, 2005). Maar uiteraard hebben niet alle kleine boekhoudkantoren dezelfde ambitie om te groeien en hechten zij soms minder waarde aan hun reputatie in vergelijking met de Big 4 kantoren.

4.4.4 Hogere vergoeding

Big 4 auditkantoren ontvangen een hogere vergoeding, daardoor kunnen zij ook een kwalitatieve betere auditcontrole leveren. Een eerste factor die voor dit verband zorgt, kan teruggevonden worden in het feit dat de Big 4 auditkantoren een hogere vergoeding vragen dan niet Big 4 auditkantoren. De kwaliteit van deze controles wordt als beter geacht. Ten tweede krijgen bedrijfsrevisoren die gespecialiseerd zijn binnen een bepaalde sector een hogere vergoeding uitbetaald omdat zij een hogere auditkwaliteit leveren.

5 EMPIRISCH ONDERZOEK

In de voorgaande hoofdstukken hebben we een inzicht kunnen verwerven in wat de literatuur vermeldt over GN. Vervolgens komen we bij het praktijkonderzoek waarbij het de bedoeling is om op basis van de voorgaande hoofdstukken de opgedane kennis te toetsen aan de realiteit.

Zoals al beschreven selecteerden we in de Bel-First databank alle Belgische beursgenoteerde ondernemingen (147) waarbij er vijf geen auditor hebben aangesteld. De zoekstrategie is terug te vinden in de bijlage, namelijk Bijlage 1: zoekstrategie data Bel-First.

5.1 De gemelde gebeurtenissen

In de eerste twee onderzoeksvragen wordt er gevraagd wat GN zijn en hoe vaak ze gemeld worden. Het antwoord op deze vraag is reeds gedeeltelijk beantwoord door de gegevens uit de literatuur maar door middel van het onderzoek kan hier toch een nog beter antwoord op worden verkregen.

In de 147 jaarrekeningen die ik bekeken heb, is er slechts twee keer een aanpassing van de jaarrekening gebeurd. Dit is dus een type 1 gebeurtenis. Bij het eerste geval ging het om een mijlpaalbetaling die gebeurd was en die een weerslag had op de reeds afgesloten jaarrekening. Bij het tweede geval ging het over een uitspraak van de rechter in een rechtszaak. De kosten daarvan zijn verwerkt in de reeds afgesloten jaarrekening.

In alle andere gevallen zijn er type 2 gebeurtenissen gemeld. Uit deze steekproef van 147 ondernemingen hebben 62 ondernemingen gebeurtenissen gemeld, wat neerkomt op 42%. Vaak worden er ook meerdere gebeurtenissen gemeld. In totaal zijn er 133 gebeurtenissen gemeld.

De meest voorkomende type 2 gebeurtenissen kunnen in enkele clusters ondergebracht worden. Een eerste cluster betreft een kapitaalverhoging, het aangaan van een nieuwe lening, eigen aandelen die teruggekocht of vernietigd werden, de uitgifte van een obligatielening of de vervroegde terugbetaling van de obligaties. Een tweede cluster omvat de verkoop of overname van een dochteronderneming, joint-venture of andere onderneming, of een kapitaalsverhoging in een dochteronderneming. Hieronder staat een tabel met de 15 meest voorkomende gemelde type 2 gebeurtenissen uit het onderzoek. De volledige lijst is terug te vinden in de bijlage.

1	Kapitaalverhoging
2	Uitgifte obligatielening
3	Verkoop dochteronderneming
4	Subsidie ontvangen
5	Aangaan nieuwe lening

6	Overname joint-venture
7	Dagvaarding rechtbank
8	Overname dochteronderneming
9	Vervroegde terugbetaling obligaties
10	Een kapitaalverhoging in dochteronderneming
11	Oprichting joint-venture
12	Overname andere onderneming
13	Eigen aandelen vernietigd
14	Aandelen teruggekocht
15	Devaluatie buitenlandse munt

5.2 Niet gemelde gebeurtenissen

Al deze meldingen die vrij gemakkelijk te verkrijgen zijn deden mij de vraag stellen in hoeverre deze GN compleet zijn. Ik besepte dat deze informatie niet zo maar op straat ligt want alles wat niet gemeld is, is niet geregistreerd en is dus bijgevolg ook niet te verkrijgen in een database. Ook via interviews is dit maar moeilijk boven tafel te krijgen want niemand geeft van zichzelf toe dat hij bepaalde zaken niet opgemerkt heeft. Alsook dat de auditor deze gebeurtenissen mogelijk niet had opgemerkt.

Ik ben dan op zoek gegaan naar gebeurtenissen die niet gemeld zijn maar die misschien toch hadden moeten worden opgenomen in de jaarrekening.

Uit het interview van de auditors bleek dat zij bij het afronden van het controleverslag de laatste nieuwsfeiten opvolgen om na te gaan of er zich nog belangrijke gebeurtenissen hebben voorgedaan waar de klant hen niet van op de hoogte had gebracht. Net zoals hen, ben ik dan ook de nieuwsfeiten nagegaan op de website van de Vlaamse zakenkrant De Tijd. Daar kan men financieel, economisch, business en politiek nieuws op terugvinden.

Vervolgens heb ik voor iedere onderneming specifiek naar nieuwsfeiten gezocht die meldingswaard hadden kunnen zijn. Ik heb mij hiervoor toegespitst op alle ondernemingen die in de steekproef onder de categorie groot vielen. Deze categorie was zo vastgelegd door de databank van Bel-First. Dit waren 43 ondernemingen.

Vervolgens heb ik de gevonden gebeurtenissen opgezocht in de jaarrekeningen. Uiteraard waren de meeste gebeurtenissen terug te vinden in de jaarrekening. Maar hierbij zijn er twee ondernemingen naar boven gekomen die naar mijn mening een gebeurtenis niet gemeld hebben

die toch voldoende relevant was om ze te melden. Zowel in de enkelvoudige als in de geconsolideerde jaarrekening was de gebeurtenis niet gemeld.

Uiteraard is dit niet uitputtend en geeft dit slechts het bewijs van onvolledigheid van de meldingen. Dieper hierop ingaan ligt niet binnen het bereik van deze studie.

De ondernemingen die een gebeurtenis niet gemeld hadden waren FNG Group en TiGenix.

5.2.1 FNG Group

De FNG Group is een Belgisch modehuis dat mode ontwerpt en verdeelt voor dames, kinderen en baby's via eigen concept stores op toplocaties in België en Nederland, en via een netwerk van wholesale boetieks in binnen- en buitenland.

De FNG Group sloot op 31 maart 2014 zijn jaarrekening af. Op 4 juli maken zij bekend dat ze een samenwerking met Tim Van Steenberghe hebben afgesloten. Ze vormen samen een alliantie. Deze gebeurtenis is niet gemeld door de auditor, zowel in de enkelvoudige als in de geconsolideerde jaarrekening, hoewel de auditor zijn controleverslag pas op 28 augustus heeft afgerond en de jaarrekening pas op 12 september 2014 werd neergelegd. Andere gebeurtenissen zoals de uitgifte van warrants en het afsluiten van een lening zijn wel gemeld.

5.2.2 TiGenix

TiGenix is een biomedisch bedrijf actief op het vlak van weefseltechnologie en celgebaseerde therapieën. Het bedrijf richt zich op de ontwikkeling, marketing en verkoop van innovatieve procedures en producten om weefsels aan de hand van de nieuwste technologieën in celbiologie, biochirurgie en biomateriaalwetenschap met succes te herstellen en te regenereren.

TiGenix sloot op 31 december 2013 haar jaarrekening af. Na het afsluiten van het boekjaar deden zich nog allerlei gebeurtenissen voor zoals het afsluiten van een lening. Deze gebeurtenissen werden allemaal gemeld. De auditor heeft zijn controleverslag afgerond op 18 maart 2014. Vervolgens wordt er op 3 april bekend gemaakt dat TiGenix zijn licentie van zijn product ChondroCelect verkoopt aan de groep Swedish Orphan Biovitrum (Sobi). De samenwerking start begin juni en heeft een looptijd van tien jaar. Deze gebeurtenis heeft zich voorgedaan nadat de bedrijfsrevisor zijn controleverslag heeft opgesteld. Het is dan de verantwoordelijkheid van het management om zulke gebeurtenissen te melden. Zij hebben dit niet gedaan en de gebeurtenis is niet in de enkelvoudige of geconsolideerde jaarrekening opgenomen.

5.2.3 PCAOB inspectieverslagen

In het onderzoek van Chung et al. (2013) zijn zij de inspectieverslagen van de PCAOB en de strafrapporten van de SEC nagegaan. Uit de rapporten bleek dat ongeveer 1/3de van de onderzochte rapporten tekortkomingen vertoonde in de controle van GN (Chung J. , et al., 2013).

Er werden 59 inspectieverslagen nagekeken en 20 daarvan bevatten verontrustende tekortkomingen in verband met GN. Daarvan gingen 18 gebeurtenissen over type 1 gebeurtenissen zoals de handelsvorderingen en kortlopende schulden.

Vervolgens hebben zij onderzocht hoe deze gebeurtenissen normaal hadden ontdekt moeten worden. Ofwel door substantieve testen of door het specifiek zoeken naar GN. In 15 gevallen had de gebeurtenis aan het licht moeten komen tijdens de inhoudelijke testfase van de audit. Dit kon bijvoorbeeld zijn door de handelsvorderingen op te volgen of de betalingen van kortlopende schulden. De overige 5 gevallen hadden moeten zijn ontdekt tijdens de actieve zoektocht naar GN. Daarnaast waren er nog 12 rapporten waarin vastgesteld werd dat de auditor zich bewust was van de GN maar dat hij niet ingegrepen had.

Hieruit blijkt dus dat het wel mogelijk is dat er zich GN voordoen maar dat deze niet gemeld worden.

5.3 Meldingen op basis van ondernemingsgrootte

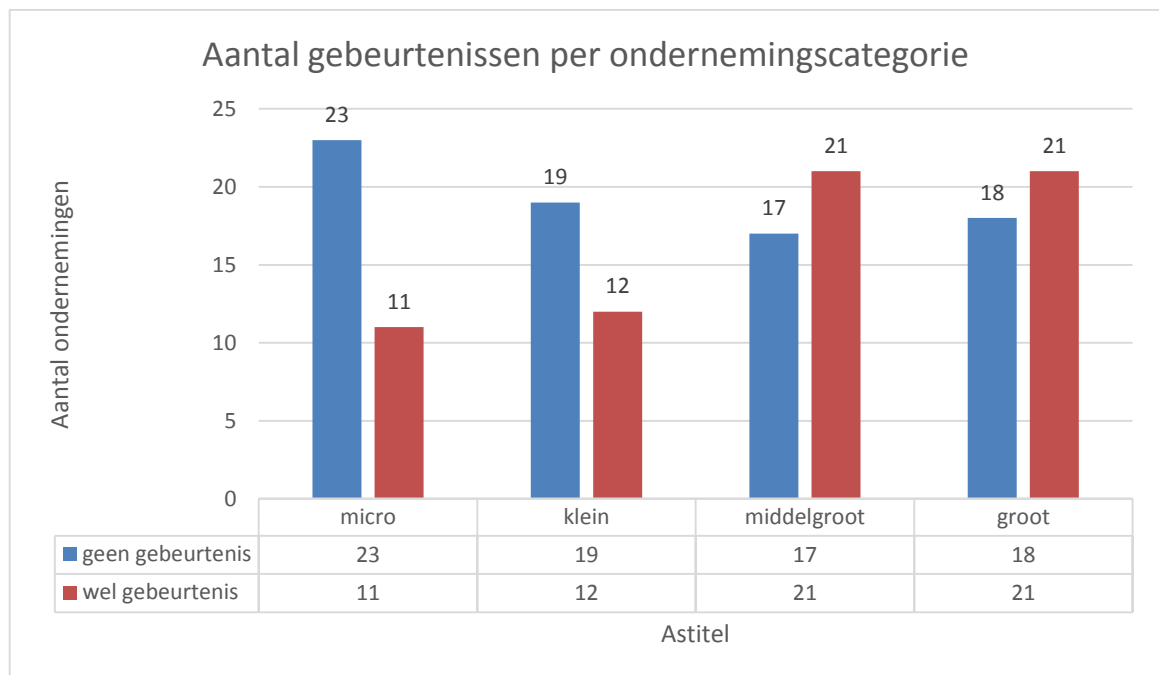
De ondernemingen binnen de steekproef kunnen opgedeeld worden in verschillende ondernemingscategorieën. De grootte van een onderneming wordt bepaald aan de hand van de tewerkstelling, omzet, balanstotaal en zelfstandigheid en afgetoetst aan de Europese KMO-definitie.

Deze Europese definitie geeft de mogelijkheid om de ondernemingen op te splitsen in vier categorieën, namelijk micro, klein, middelgroot en grote ondernemingen. De opnamecriteria voor deze groepen vindt u in de bijlage, zie

Bijlage 4: opnamecriteria volgens ondernemingsgrootte.

Zoals reeds is aangehaald, wordt verwacht dat het gemiddelde aantal bedrijven dat een melding van een gebeurtenis maakt voor grotere ondernemingen hoger gaat liggen dan bij kleinere ondernemingen. Een eerste indicatie is deze grafiek waarbij het aantal ondernemingen dat een melding maakt en het aantal ondernemingen dat geen melding maakt opgesomd staat per ondernemingsgrootte.

Volgens de indeling van de KMO-definitie zijn er in deze steekproef 34 micro ondernemingen, 31 kleine ondernemingen, 38 middelgrote ondernemingen en 39 grote ondernemingen.

5.3.1 De hypothese

H0: er is geen significant verschil tussen het aantal meldingen van een grotere onderneming of een kleinere onderneming

H1: er is wel een significant verschil tussen het aantal meldingen van een grotere onderneming of een kleinere onderneming

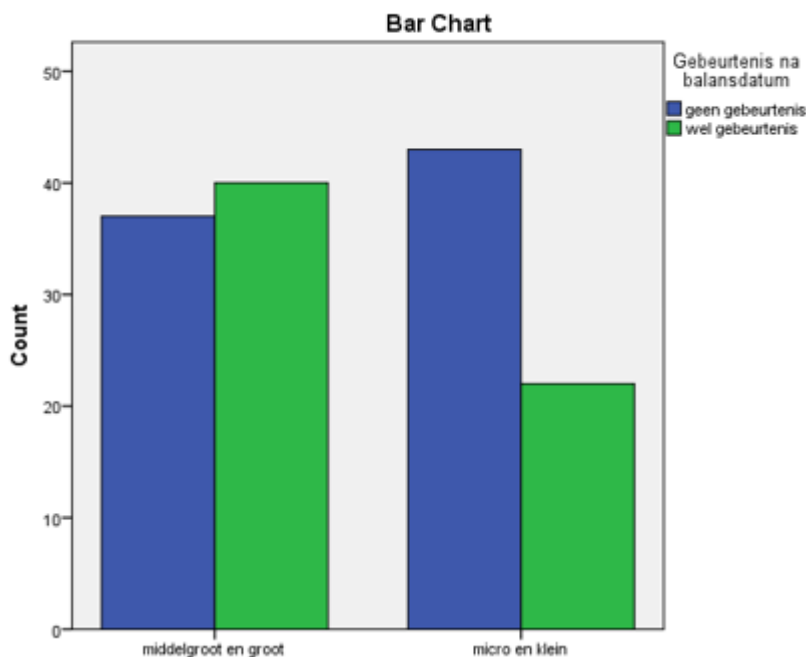
Deze hypothese wordt getoetst aan de hand van een Chi-kwadraat toets. Voor het uitvoeren van de Chi-kwadraat test werden de ondernemingen opgedeeld in twee groepen, namelijk de zeer grote en grote ondernemingen en de middelgrote en kleine ondernemingen. Men wilt dus gaan testen of er een verschil is tussen de grootte van de onderneming en het melden van een gebeurtenis.

De hypothese wordt getest op een 95% betrouwbaarheid.

5.3.2 Chi-kwadraat test

Met de Chi-kwadraattoets kan men nagaan of er een statistisch significant verband bestaat tussen twee categorale variabelen. In dit geval werd dus het verband tussen de gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode en de ondernemingsgrootte berekend. Hier werd een p-waarde berekend van 0,030. Dit ligt lager dan het 5% significantieniveau waardoor men kan besluiten dat er een significant verband is tussen de variabelen. De nulhypothese wordt in dit geval verworpen. Er is een samenhang tussen de grootte van de onderneming en het melden van gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode.

Ook in de grafiek is te zien dat er een verschil is tussen de meldingen bij micro tot kleine ondernemingen en bij middelgrote tot grote ondernemingen.

De uitwerking van de Chi-kwadraat test is te vinden in de bijlage, zie Bijlage 5: Chi-kwadraat test voor ondernemingsgrootte.

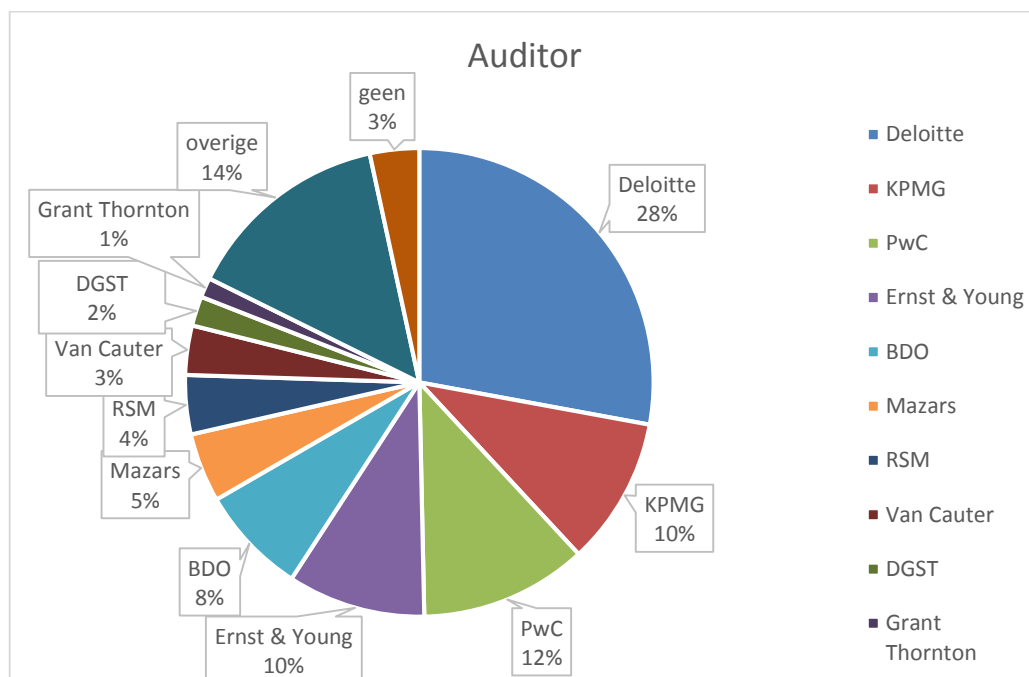
5.4 Verschil meldingen Big 4 auditor en niet-Big 4 auditor

Bij het bestuderen van de jaarrekeningen is het duidelijk dat er veel verschillende auditors zijn. In bijna 60% van de gevallen wordt er een auditor van de Big 4 aangesteld voor de controle van de jaarrekening van een beursgenoteerd bedrijf. Dit komt in deze steekproef neer op 87 van de 147 bedrijven. Deloitte blijkt het grootste aandeel daarin te hebben. Zij controleren 28% van de Belgische beursgenoteerde ondernemingen, gevolgd door PwC met 12%, KPMG en EY met beide 10%.

Ook BDO en Mazars hebben een relatief groot marktaandeel met respectievelijk 8% en 5%.

Opvallend is dat 3% van de beursgenoteerde ondernemingen geen externe auditor heeft aangesteld.

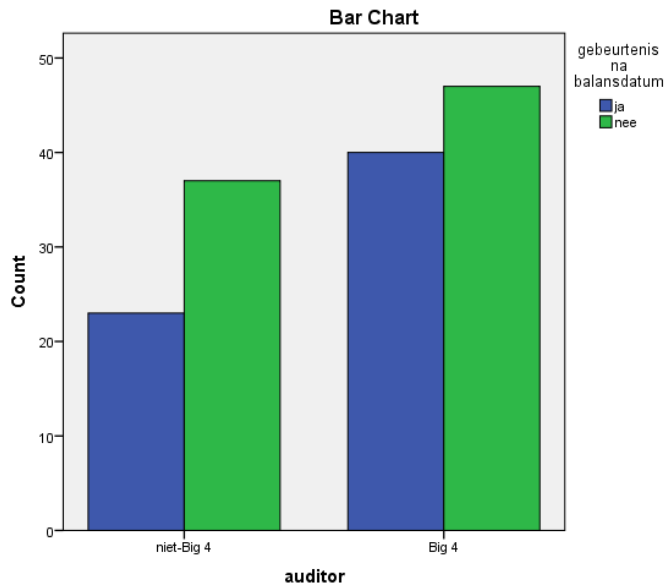
In de grafiek staan alle auditors opgesomd met hun aandeel in het controleren van Belgische beursgenoteerde bedrijven.

We willen nagaan of het melden van GN met een Big 4 auditor verschillend is van het melden van GN met een niet-Big 4 auditor. Van de 147 jaarrekeningen die geanalyseerd zijn, was er bij vijf gevallen geen auditor aangesteld, deze bedrijven worden uit de populatie gehaald. Vervolgens zijn

er van de 142 jaarrekeningen waarbij er een auditor aangesteld was 87 daarvan gecontroleerd door een Big 4 auditor en 55 jaarrekeningen gecontroleerd door een niet-Big 4 auditor. Van de jaarrekeningen die gecontroleerd zijn door een Big 4 auditor zijn er 38 bedrijven die een gebeurtenis gemeld hebben. Bij de jaarrekeningen gecontroleerd door een niet-Big 4 auditor zijn er 24 gebeurtenissen gemeld.

Op de grafiek is een klein onderscheid te zien tussen het aantal gemelde gebeurtenissen bij een Big 4 auditor en bij een niet-Big 4 auditor. Verdere tests gaan onderzoeken of dit verschil significant is.

5.4.1 De hypothesetoetsing

H0: er is geen significant verschil tussen het melden van een gebeurtenis van een Big 4 of een niet-Big 4 auditor

H1: er is wel een significant verschil tussen het melden van een gebeurtenis van een Big 4 of een niet-Big 4 auditor

Om te testen of er een wezenlijk verschil is in het melden van gebeurtenissen bij een Big 4 auditor en een niet-Big 4 auditor wordt er gezocht naar een verschil tussen twee populatiefracties. Het doel is om na te gaan of er, op 5% significantieniveau, een significant verschil is tussen het al dan niet melden van een gebeurtenis van de twee groepen van auditors.

P_1 = de steekproeffractie van gemelde gebeurtenissen bij een Big 4 auditor

p_2 = de steekproeffractie van gemelde gebeurtenissen bij een niet-Big 4 auditor

$$p1 = 38/87 = 0,44$$

$$p2 = 22/55 = 0,40$$

5.4.2 Chi-kwadraat toets

Allereerst wordt er een Chi-kwadraattest uitgevoerd om na te gaan of er een significant verschil is in het melden van gebeurtenissen tussen beide populaties. Deze test gaat na of er een significant verschil is tussen beide groepen van auditors maar geeft nog geen indicatie over de sterkte van het verband.

Uit de Chi-kwadraattest blijkt dat er geen significant verschil is tussen beiden groepen. De Pearson Chi-kwadraattest geeft een X^2 waarde van 0,236 aan met 1 vrijheidsgraad wat neerkomt op een kritieke waarde van 0,627. Deze p-waarde is groter dan 0,05 dus de nulhypothese kan niet worden verworpen op een 5% significantieniveau. Door de nulhypothese niet te verwerpen kan men concluderen dat er niet voldoende bewijs is om uit deze steekproef te concluderen dat een Big 4 auditor meer of minder meldt dan een niet-Big 4 auditor.

Dit komt overeen met de mening van de auditors zelf. In de interviews werden door de auditors zelf ook verondersteld dat er geen al te grote verschillen bestaan tussen auditors van een Big 4 of van een niet-Big 4 kantoor. Er werd wel aangehaald dat de auditors van Big 4 kantoren en vaak ook van de middelgrote kantoren een eigen audittool gebruiken. Deze is door hen ontworpen en aangepast aan de ervaringen die zij al achter de rug hebben. Er is daarbij voldoende rekening gehouden met het voorvallen van GN. Kleinere auditkantoren en de zelfstandige auditoren hebben vaak geen eigen tool ontworpen en moeten het dus stellen met een aangekochte versie. Maar dit zou op het eerste zicht niet leiden tot verschillen in meldingen.

De uitwerking van de Chi-kwadraat test is te vinden in de bijlage, zie Bijlage 6: Chi-kwadraat test voor verschil tussen Big 4 en niet-Big 4 auditor.

Verder onderzoek naar de sterkte van het verband is niet nodig aangezien er geen significant verschil kan worden aangetoond.

5.4.3 F-test

Vervolgens kan de hypothese ook getest worden aan de hand van een F-test. Dit gebeurt door middel van een ANOVA tabel. Een ANOVA tabel vergelijkt twee groepen op basis van een gemiddelde. Op basis van een ANOVA tabel kan men enkel oordelen of er al dan niet een verband is, niet hoe sterk dit verband is.

De F-waarde uit deze test is 0,954 wat erg laag is. Deze F-waarde komt overeenkomt met een significantieniveau van 0,330. Dit is groter dan de vooropgestelde p-waarde van 0,05. We kunnen dus niet spreken van een significant verschil, op basis van 95% zekerheid, tussen beide groepen. De uitkomst van de F-test bezorgt ons dus dezelfde conclusie als de chi-kwadraattest, namelijk dat men dus niet kan concluderen dat er een verschil is tussen het melden van gebeurtenissen door een Big 4 auditor en een niet-Big 4 auditor.

De uitwerking van de F-test is te vinden in de bijlage, zie Bijlage 7: F-test voor verschil tussen Big 4 vs niet-Big 4 auditor.

5.4.4 Gemiddeld aantal meldingen per onderneming

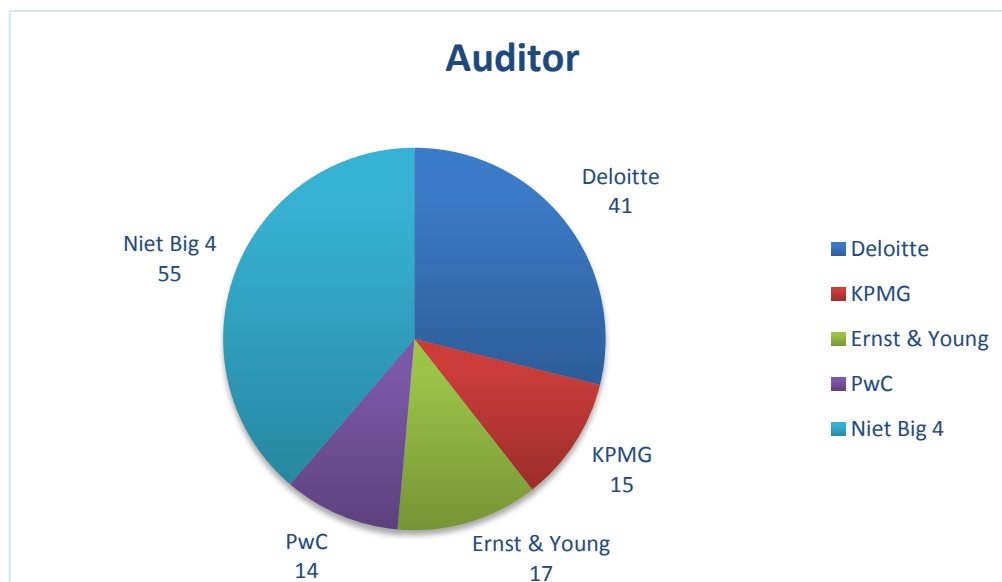
Uit de vergelijking blijkt dat er gemiddeld 0,89 gebeurtenissen gemeld worden per onderneming. Het maximum ligt op 11 gebeurtenissen en het minimum op 0 gebeurtenissen. Indien men een onderscheid maakt tussen de Big 4 auditors en de niet-Big 4 auditors dan ziet men dat het maximum bij de Big 4 auditors op 11 gemelde gebeurtenissen ligt en bij de niet-Big 4 op 4 gebeurtenissen.

Het gemiddelde daarentegen ligt niet ver uit elkaar. Bij de Big 4 auditors wordt er gemiddeld 1 gebeurtenis per onderneming gemeld en bij de niet-Big 4 auditors worden er gemiddeld 0,73 gebeurtenissen gemeld per onderneming. Dit verschil is niet significant verschillend van elkaar en men kan verder dus ook niet concluderen dat er een verschil in meldingsgedrag is tussen de Big 4 auditors en de niet-Big 4 auditors.

5.5 Verschil Big 4 auditors onderling

Uit de vorige hypothesetoets wordt dus geconcludeerd dat er geen significant verschil is tussen de meldingen van een gebeurtenis bij een Big 4 auditor of een niet-Big 4 auditor. De vraag die we ons nu stellen is of er wel een significant verschil is tussen het melden van GN tussen de Big 4 auditors onderling.

De grafiek geeft een visueel beeld van hoeveel keer een bepaalde auditor voorkwam in de steekproef.

Om te testen of er een wezenlijk verschil bestaat tussen het melden van gebeurtenissen bij Deloitte, KPMG, Ernst & Young of PwC wordt er gezocht naar een verschil tussen vier populatiefracties. Het doel is om na te gaan of er, op 5% significantieniveau, een significant verschil is tussen het al dan niet melden van een gebeurtenis van de vier groepen van auditors.

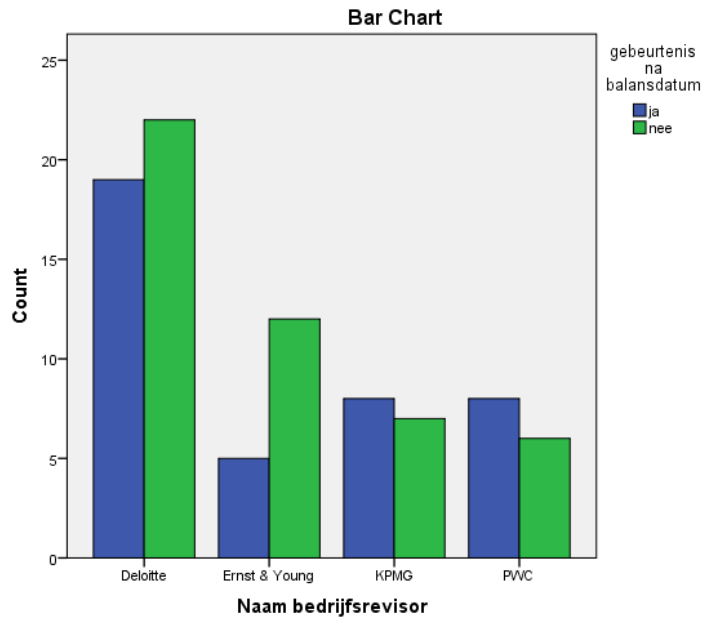
5.5.1 De hypothesetoets

H0: er is geen significant verschil tussen het melden van een gebeurtenis door een auditor van Deloitte, EY, PwC en KPMG onderling

H1: er is wel een significant verschil tussen het melden van een gebeurtenis door een auditor van Deloitte, EY, PwC en KPMG onderling

5.5.2 Chi-kwadraat toets

De Chi-kwadraat toets wordt in dit geval gebruikt om na te gaan of de vier soorten auditor van elkaar verschillen in het melden van gebeurtenissen. Indien er een significant verschil vastgesteld wordt, kunnen er meerdere tests gedaan worden om de sterkte van dit verband na te gaan.

Op de grafiek is er een minimaal verschil te zien tussen het aantal gemelde gebeurtenissen bij de Big 4 auditors onderling. Zoals al op de cirkeldiagram te zien was heeft Deloitte meer beursgenoteerde bedrijven in portefeuille en het lijkt ook of Ernst & Young minder vaak meldingen maakt. Uit de test moet blijken of het verschil significant verschillend is.

Uit de Chi-kwadraattest blijkt dat er geen significant verschil is tussen de verschillende soorten Big 4 auditor. De Pearson Chi-kwadraattest geeft een X^2 waarde van 2,910 aan met 3 vrijheidsgraden wat neerkomt op een kritieke waarde van 0,406. Deze p-waarde is groter dan 0,05 dus de nulhypothese kan niet worden aangenomen op een 5% significantieniveau. De nulhypothese wordt niet verworpen want er is niet voldoende bewijs om uit deze steekproef te concluderen dat Deloitte, KPMG, Ernst & Young of PwC meer of minder meldt dan een van de andere Big 4 auditors.

De uitwerking van de Chi-kwadraat test is te vinden in de bijlage, zie bijlage 7.

ALGEMEEN BESLUIT

Deze masterproef streeft ernaar de centrale onderzoeksvraag uit het eerste hoofdstuk te kunnen beantwoorden. Die vraag luidde als volgt: **“Hoe gaan de Belgische ondernemingen en hun auditor om met gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode?”**. Vervolgens werden er additionele deelvragen geformuleerd die een hulp kunnen bieden bij het beantwoorden van de centrale onderzoeksvraag.

De doelstelling van deze masterproef was het nagaan hoe auditoren omgaan met gebeurtenissen na de einddatum van de verslagperiode. Zo werd enerzijds nagegaan wat de rol van de externe auditor is en wie er verplicht is om een externe auditor aan te stellen. Daarnaast werd er nagegaan door welke factoren de auditor beïnvloed kan worden. Dit werd opgedeeld in omgevingsfactoren, taakgerelateerde factoren en individuele factoren. Daarnaast werd er ook onderzocht of er een wezenlijk verschil is tussen het melden van gebeurtenissen na de einddatum van de verslagperiode bij grotere en kleinere ondernemingen. Alsook een verschil tussen auditors van de Big 4 en niet-Big 4 auditors. Daarnaast werd er ook onderzocht of er een verschil is tussen de auditors van de Big 4 onderling. Met een literatuurstudie en een empirische studie werd getracht dit concept te bespreken.

De literatuurstudie bracht een duidelijk kader van de externe controle en van de rol van de bedrijfsrevisor hierin. Er werd dieper ingegaan op het beroep van bedrijfsrevisor en de verplichtingen waarmee hij te maken heeft. Tevens werd er onderzocht welke factoren een invloed hebben op de onafhankelijkheid van de auditor. Factoren zoals tijdsdruk, de relatie met de klant en de duur van de relatie werden verder onderzocht. Ook werd er reeds in de literatuurstudie aangehaald dat er mogelijke oorzaken zijn waardoor de kwaliteit van een Big 4 auditor hoger zou liggen dan de kwaliteit van een niet-Big 4 auditor.

Na de literatuurstudie kwam de empirische studie aan bod. De steekproef verzamelde in eerste instantie informatie over alle Belgische beursgenoteerde bedrijven. Daarin werd nagegaan of zij een gebeurtenis gemeld hadden. Opmerkelijk was dat 42% van de beursgenoteerde ondernemingen een melding maakt van een gebeurtenis na einddatum van de verslagperiode. Dit is precies evenveel als de ondernemingen uit de steekproef van de Bel 20, aan het begin van mijn onderzoek.

Verder werd aangetoond dat niet altijd alle gebeurtenissen gemeld werden. Nadat de auditor zijn controleverslag heeft opgesteld is het de verantwoordelijkheid van het management om deze gebeurtenissen te melden. Zij verzuimen soms hun plicht hierin.

De eerste hypothese gaat ervan uit dat grotere ondernemingen meer meldingen maken dan kleinere ondernemingen. Deze hypothese kon niet verworpen worden dus we kunnen er van uitgaan dat grotere ondernemingen inderdaad meer meldingen maken dan kleinere ondernemingen.

De tweede hypothese gaat ervan uit dat auditors van de Big 4 kantoren meer meldingen maken dan auditors van niet-Big 4 kantoren. De redenen die hiervoor aangehaald konden worden waren dat zij kwalitatief betere audits uitvoeren, dat zij minder afhankelijk zijn van de klant en daardoor sneller geneigd zijn om gebeurtenissen te melden. Zij kunnen het verlies van een klant beter verwerken. Alsook dat zij een betere specialisatie in de sector hebben en daardoor dus beter zijn in hun job. Deze hypothese werd verworpen door de steekproef in dit onderzoek. Er kon dus niet worden geconcludeerd dat auditors van de Big 4 vaker een melding maken van gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode.

De derde hypothese ging ervan uit dat er een verschil in meldingsgedrag is tussen auditors van de Big 4 onderling. Ook deze stelling kon niet worden aangenomen. Er is dus geen wezenlijk verschil vastgesteld tussen het meldingsgedrag van auditors van Deloitte, EY, PwC en KPMG onderling.

Een vraag die mij steeds bezig gehouden heeft is of alle gebeurtenissen wel daadwerkelijk gemeld worden. Het antwoord op deze vraag heb ik zelf moeten nagaan uit de actualiteit want dit wordt verder niet naar buiten gebracht. Mijn onderzoek naar deze gebeurtenissen samen met het onderzoek van Chung tonen aan dat de praktijk van het melden van GN zeker nog voor verbetering vatbaar is.

Samengevat resulteren de literatuurstudie en het empirische onderzoek in een antwoord op de centrale onderzoeksvraag. Belgische auditors melden dus relatief vaak gebeurtenissen na de einddatum van de verslagperiode. Deze meldingen zijn zeer uitlopend van aard en zijn in de meeste gevallen volledig. Soms valt het voor dat een gebeurtenis niet is opgenomen in het jaarverslag terwijl dit wel had moeten gebeuren. Er is een significant verschil in meldingen tussen grotere en kleinere ondernemingen maar niet tussen ondernemingen met een auditor van de Big 4 of een niet-Big 4 auditor.

BIBLIOGRAFIE

- Aerts, K. (2002). *Taken en aansprakelijkheden van commissarissen en bedrijfsrevisoren*. Brussel: De Boeck & Larcier.
- American Accounting Association. (2015). *Committee on Basic Auditing Concepts*. Opgehaald van AAA: <http://aaahq.org/About/Directories/2014-2015-AAA-Committees-Task-Forces/Committees-Task-Forces/Audit-Committee>
- Art. 130 W. Venn. . (2015, maart).
- art. 130, wetboek van Vennootschappen. (sd).
- Art. 135 W. Venn. (2015, maart
http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=1999050769).
- Art. 15 W. Venn. (1999, mei 7). *Wetboek van vennootschappen*. Opgehaald van http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=1999050769
- Art. 458 Strafwetboek. (2015, april 9). Opgehaald van http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1867060801&table_name=wet
- Art. 95 W. Venn. (1999, mei 7). *Wetboek van vennootschappen*. Opgehaald van http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=1999050769
- Bagley, P. (2010). Negative effect: A consequence of multiple accountabilities in auditing. *Auditing: A Journal of Practise & Theory* 29, pp. 141-157.
- Baruch, L. (2002). Where have all of Enron's intangibles gone? *Journal of Accounting and Public Policy*, 131-135.
- BDO. (2015). IFRS versus BE GAAP A comprehensive comparison. 50.
- Belga. (2014, oktober 27). *Warenhuis Tesco rekende zich kwart miljard pond te rijk*. Opgehaald van Het Belang van Limburg: http://www.hbvl.be/cnt/dmf20141023_01337265/warenhuis-tesco-rekende-zich-kwart-miljard-pond-te-rijk
- Benston, G. (2006). Fair-Value accounting: a cautionary tale from Enron.
- Blay, A., Kadous, K., & Sawers, K. (2012). The impact of risk and affect on information search efficiency. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 117, pp. 80-87.
- Blay, A., Sneathen, L., & Kizirian, T. (2007). the effects of fraud and going-concern risk on auditors' assessments of the risk of material misstatement and resulting audit procedures. *International Journal of Auditing*, 149-163.
-

- Blokdijk, H., Driehuisen, F., Simunic, D., & Stein, S. (2006). An analysis of cross-sectional differences in big and non-big public accounting firms' audit programs. *Auditing: A journal of Practice & Theory*, 27-48.
- Bonner, S., & Sarah, E. (1999). Judgment and Decision-Making Research in Accounting. *Accounting Horizons*, 385-398.
- Byrnes, N. (2005). The little guys doing large audits. *Business Week* 39.
- Carcello, J., Hermanson, R., & McGrath, N. (1992). Audit quality attributes: The perceptions of audit partners, preparers, and financial statement users. *Auditing: A journal of Practice and Theory*, 1-15.
- Chi, W., Huang, H., Liao, Y., & Xie, H. (2009). Mandatory audit partner rotation, audit quality, and market perception: Evidence from Taiwan. *Contemporary Accounting Research*, 359-391.
- Choi, J., Kim, C., Kim, J., & Zang, Y. (2010). Audit Office Size, Audit Quality and Audit. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 73 – 97.
- Choo, F., & Firth, M. (2003). The effect of time pressure on auditors' configural information processing. *International Journal of Auditing*, 21-33.
- Chung, J., Cohen, R., & Monroe, G. (2008). The effect of moods on auditors' inventory valuation decisions. *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 27, pp. 137-159.
- Chung, J., Cullinan, C., Frank, M., Long, J., Meuller-Phillips, J., & O'Reilly, D. (2013, september 30). The auditor's approach to subsequent events: insights from the academic literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 167-207. Opgehaald van <http://eds.b.ebscohost.com/bib-proxy.uhasselt.be/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=465439e1-1c5f-4488-85a8-bfab696f2170%40sessionmgr198&vid=4&hid=112>
- De Beelde, I. (2002). *Financiële audit*. Gent: Academia Press.
- De Meuter, S. (1999). *De aansprakelijkheid van de interne auditor*. Maklu-Uitgevers nv.
- DeAngelo, L. (1981). Auditor Size and Audit Quality. *Journal of Accounting and Economics* 3, 183-199.
- DeZoort, F., & Lord, A. (1997). A review and synthesis of pressure effects research in accounting. *Journal of Accounting Literature* 16, 28-85.
- economie, F. (2015, maart). *De bedrijfsrevisoren*. Opgehaald van FOD economie, KMO, middenstand en energie: http://economie.fgov.be/nl/ondernemingen/leven_onderneming/oprichting/toegang_beroe/vrije_intellectuele_beroeopen/boekhoudkundige_fiscale_beroeopen/bedrijfsrevisor/#.VPmz6fmG9ps
- Francis, J., & Wilson, E. (1988). Auditor Changes: A Joint Test of Theories Relating to Agency Costs and. *The Accounting Review* 63, 663-682.
- Francis, J., & Yu, M. (2009). Big 4 Office Size and Audit Quality. *Accounting Review*, 1521-1552.
- Glover, S., Hansen, J., & Seidel, T. (2015). *The Effect of Deadline Imposed Time Pressure on Audit Quality*.

- Glover, S., Prawitt, D., & Wilks, T. (2005). Why do auditors over-rely on weak analytical procedures? The role of outcome and precision. *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 24, 197-220.
- Gramling A.A., R. L. (2010). *Auditing, a risk-based approach to conducting a quality audit* (9th edition ed.). South-Western.
- Hammersley, J. (2006). Pattern identification and industry-specialist auditors. *The Accounting Review*, 309-336.
- Herda, D., & Lavelle, J. (2013). Auditor commitment to privately held clients and its effect on value-added audit. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 113-137.
- Herda, D., & Lavelle, J. (2013, juni). How the Auditor-Client Relationship Affects the Extent of Value-Added Service Provided to the Client. *Current Issues in Auditing*, pp. 9-14.
- Herda, D., & Lavelle, J. (2014). Auditing Subsequent Events: Perspectives. *Current Issues in Auditing*, 10-24.
- Herda, N., & Lavelle, J. (2014). Auditing Subsequent Events: Perspectives from the field. *American Accounting Association*, 10-24.
- Hurt, K. (2010). Development of a scale to measure professional skepticism. *Auditing: A Journal of Practice and Theory* 29, pp. 149-171.
- Hwang, N., & Chang, C. (2010). Litigation environment and auditors' decisions to accept clients' aggressive reporting. *Journal of Accounting and Public Policy*, 281-295.
- IBR. (1986). *het beroepsgeheim van de bedrijfsrevisor*.
- IBR. (2015). *Wat is een bedrijfsrevisor*. Opgehaald van Instituut van de Bedrijfsrevisoren: https://www.ibr-ire.be/nl/het_beroep/de_bedrijfsrevisor/wat_is_een_bedrijfsrevisor/Pages/default.aspx
- IBR-IRE. (2013). *jaarverslag 2013: De bedrijfsrevisor, een vertrouwenspartner in een wereld in beweging*.
- ICCI. (2014). *Het commissarisverslag*. Maclu.
- IESBA. (2007). *Code of Ethics for Professional Accountants*. the International Federation of Accountants (IFAC).
- IFAC. (2014). *Handbook of the Code of Ethics for Professional Accountants*. New York.
- ISA 560. (2015, maart). *Normen en aanbevelingen*. Opgehaald van Instituut van de bedrijfsrevisoren: https://www.ibr-ire.be/nl/regelgeving/normen_en_aanbevelingen/isas/Documents/ISA%20Clarified/ISA_560_Clarify_final.pdf
- Janvrin, J., & Jeffrey, G. (2007). An Investigation of Auditor Perceptions about Subsequent Events and Factors That Influence This Audit Task. *Accounting Horizons*, 295-312.
- Knechel, W., Krishnan, G., Pevener, M., Shefchick, L., & Velury, U. (2013). Audit quality: Insights from the academic literature. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 385-421.

- Libby, R., & Luft, J. (1993). Determinants of judgement performance in accounting settings: ability, knowledge, motivation and environment. *Accounting, Organizations and Society* 18, pp. 425-451.
- Lundberg, C., & Nagle, B. (2008). Spontaneous and feedback-induced post-decision restructuring of decision aspects among experienced and novice external auditors. *International Journal of Organization Theory and Behavior*, 185-215.
- Margheim, L., Kelley, T., & Pattison, D. (2005). An empirical analysis of the effects of auditors time budget pressure and time deadline pressure. *The Journal of Applied Business Research* 21, 23-32.
- Markelevich, A., & Rosner, R. (2013). auditors fees and fraud firms.
- Monroe, G., & Ng, J. (2000). An examination of order effects in auditors' inherent risk assessments. *Accounting and Finance*, 153-167.
- NBB. (2015, 03). *Jaarrekeningen neerleggen*. Opgehaald van Nationale Bank van België: http://www.nbb.be/pub/03_00_00_00_00/03_05_00_00_00/03_05_01_00_00.htm?l=nl
- NBB. (2015, maart 02). *Termijn van goedkeuring en neerlegging*. Opgehaald van Nationale Bank van België: http://www.nbb.be/pub/03_00_00_00_00/03_05_00_00_00/03_05_01_00_00/03_05_01_09_00.htm?l=nl
- Olivier, H., Van Oosterveldt, K., & Van De Walle, V. (1996). *Bepalingen inzake de jaarrekening en andere informatie in de Wet van 13 april 1995*. Antwerpen: Maklu.
- Owhoso, V., Messier, F., & Lynch, J. (2002). Error detection by industry specialised teams during sequential audit review. *Journal of Accounting Research*, 883-900.
- Peecher, M., Piercey, M., Rich, J., & Tubbs, R. (2010). The effects of a supervisor's active intervention in subordinates' judgements, directional goals, and perceived technical knowledge advantage on audit team judgements. *The Accounting Review* 85, 1763-1786.
- Rossi, J., & John, D. (2014, oktober 20). *A Look at Subsequent Events*. Opgehaald van http://tl3ry3ge2c.search.serialssolutions.com/?ctx_ver=Z39.88-2004&ctx_enc=info%3Aofi%2Fenc%3AUTF-8&rft_id=info:sid/summon.serialssolutions.com&rft_val_fmt=info:ofi/fmt:kev:mtx:journal&rft.genre=article&rft.atitle=Auditing+Subsequent+Events%3A+Perspective
- Schockaert, D. (2010). Audit of financial statements. Subsequent Events. *Tax Audit Accountancy (TAA)*.
- Sercu, p., Vander Bauwhede, H., & Willekens, M. (2002). *Earnings quality in privately held firms: the roles*. K.U. Leuven onderzoeksrapport. Opgehaald van K.U. Leuven onderzoeksrapport 0235.
- Whittington O.R., P. K. (1998). *Principles of auditing*. Boston, Mass. Irwin.
- Wilks, T. (2002). Predecisional distortion of evidence as a consequence of real-time audit review. *The Accounting Review*, 51-71.

BIJLAGEN

Bijlage 1: zoekstrategie data Bel-First

Product name	Bel-first		
Update nummer	204		
Software versie	70.00		
Data update	27/03/2015 (n° 2043)		
Gebruikersnaam	Ambergovers		
Exportdatum	31/03/2015		
Cut off date	31/03		
		Stapresultaat	Zoekresultaat
1. Statuut: Actieve ondernemingen		507.790	507.790
2. Beursgenoteerde ondernemingen		208	204
3. Ond./Verenig. met jaarrekeningen		643.961	199
4. Gewest, provincie, arrondissement&gemeente: Brussels hoofdstedelijk gewest, Vlaams Gewest, Waals Gewest		803.595	147
Booleaanse selectie : 1 En 2 En 3 En 4		TOTAAL	147

Definitie van de concernmoeder:

- minimum percentage that must characterise the path from a subject Company up to its Ultimate owner: 50.01%
- UO can have no shareholder identified or all its shareholders have an unknown percentage

Bijlage 2: gemelde gebeurtenissen na einddatum van de verslagperiode

Naam	Personeelsbestand Laatst beschikb. jr	omzet dz EUR Laatst beschikb. jr	balanstotaal dz EUR Laatst beschikb. jr	Winst/verlies dz EUR Laatst beschikb. jr	Eigen vermogen dz EUR Laatst beschikb. jr	auditor	gebeurtenis na balansdatum	type gebeurtenis
ETABLISSEMENTEN FR. COLRUYT	15323,00	5902597,00	5214555,00	165036,00	1299816,00	KPMG	ja	2
GEBROEDERS DELHAIZE & CIE DE LEEUW	12987,00	4861372,00	9073099,00	-75081,00	3905445,00	Deloitte	nee	0
BELGACOM	13465,00	3986220,00	17079620,00	709521,00	1763440,00	Deloitte	ja	2
UMICORE	2923,00	3056349,00	4717197,00	87990,00	1427123,00	PWC	nee	0
D'IETEREN	1483,00	2585077,00	2860638,00	13616,00	930436,00	BDO	ja	2
BPOST	25306,00	2239530,00	1614658,00	248214,00	437117,00	Ernst & Young	ja	2
MOBISTAR	1628,00	1356481,15	1379114,88	76121,07	318356,06	Deloitte	nee	0
KBC GROEP	5566,00	1017095,00	15436057,00	384416,00	11240845,00	Ernst & Young	nee	0
ANHEUSER-BUSCH INBEV	191,00	796656,00	60979411,00	1748957,00	39144506,00	PWC	ja	2
ELIA SYSTEM OPERATOR	295,00	789451,00	4793401,00	119819,00	1661786,00	KPMG	ja	2

BARCO	1606,00	668830,17	1134165,22	39675,69	444062,70	Ernst & young	nee	0
AGFA-GEVAERT	2177,00	613735,00	4028150,00	-22138,00	1245018,00	KPMG	nee	0
FLUXYS BELGIUM	1011,00	550456,00	2422791,00	55728,00	810082,00	Deloitte	nee	0
TESSENDERLO CHEMIE	824,00	497771,82	1120256,12	70026,10	507279,88	PWC	ja	2
PICANOL	626,00	431919,35	325470,36	64089,79	227167,63	Deloitte	nee	0
BEKAERT	1786,00	386339,00	2438926,00	63544,00	505637,00	Deloitte	ja	2
SOLVAY	799,00	324631,00	13295697,00	359002,00	7499955,00	Deloitte	ja	2
RECTICEL	1019,00	307348,03	755413,24	461,68	255063,64	Deloitte	nee	0
AANNEMINGSMAATSCHAPPIJ CFE	880,00	293571,43	1692238,12	-24700,12	1148532,36	Deloitte	ja	2
ROULARTA MEDIA GROUP	654,00	243696,61	510878,51	-63132,85	198876,73	Deloitte	ja	2
EURONAV	23,00	223519,26	1446875,17	-104105,01	635943,11	KPMG	ja	2
SIPEF	18,00	204312,15	235828,60	611,56	146625,24	Deloitte	ja	2
ION BEAM APPLICATIONS	477,00	203005,25	697526,11	23362,06	66182,06	Ernst & Young	ja	2
REALDOLMEN	1228,00	198958,21	139789,45	-4670,66	55071,44	Deloitte	ja	2
GREENYARD FOODS	315,00	182586,75	509538,06	63276,91	182688,61	Deloitte	nee	0
COFINIMMO	55,00	171776,00	2344322,00	102669,00	1150708,00	Deloitte	nee	0

SOCIETE BELGE DE CONSTRUCTIONS AERONAUTIQUES	878,00	164428,64	237271,06	6076,21	70610,76			
						Mazars	nee	0
VAN DE VELDE	467,00	154946,77	122951,31	18384,60	66949,39	Ernst & Young	nee	0
SIOEN INDUSTRIES	368,00	151450,16	256261,16	21825,79	82901,12			
						Deloitte	ja	2
DECEUNINCK	594,00	147234,90	290260,80	28238,31	158878,19	Ernst & Young	nee	0
ROSIER	121,00	129743,69	76842,89	1448,20	36777,95	KPMG	nee	0
SOC. DE SERVICES, DE PARTICIPATIONS DE DIRECTION ET D'ELABORATION	84,00	129048,53	148797,39	12716,96	105066,13	Ernst & Young	nee	
								0
THROMBOGENICS	97,00	99911,20	269183,08	14017,10	262033,66	BDO	ja	2
EVS BROADCAST EQUIPMENT	289,00	96919,28	122028,29	36736,32	52769,87	BDO	ja	
								2
CAMPINE N.V.	93,00	81159,63	36990,17	-931,07	14472,79	Deloitte	nee	
BEFIMMO	15,00	77873,00	1115718,00	56490,00	623338,00	Deloitte	ja	2
RESILUX	102,00	77867,18	115392,66	8969,11	59607,88	Ernst & Young	nee	0

KINEPOLIS GROUP	102,00	68908,15	278471,70	45139,28	64420,38	KPMG	nee	0
MATERIALISE	295,00	54076,49	50344,49	4052,66	21765,45	Grant Thornton	ja	2
CONNECT GROUP	180,00	51061,72	93582,35	-2903,44	31466,17	Deloitte	nee	0
GALAPAGOS	113,00	48330,10	366074,98	-16426,74	140775,45	Deloitte	ja	2
SCHEERDERS VAN KERCHOVE'S VERENIGDE FABRIEKEN	303,00	43705,11	43502,44	-3055,55	25376,28	KPMG	nee	0
INTERVEST OFFICES & WAREHOUSES	14,00	41725,00	599227,00	n.b.	292116,00	Deloitte	nee	0
BELGISCHE SCHEEPVAARTMAATSC HAPPIJ	18,00	38159,16	1061315,36	92697,29	570419,28	KPMG	ja	2
MELEXIS	143,00	34045,36	681030,98	438987,92	465094,05	BDO	nee	0
ABLYNX	248,00	32745,61	328909,10	-13896,18	153216,94	Deloitte	ja	2
PAIRI DAIZA	198,00	31727,58	81612,82	590,26	19652,67	DGST	nee	0
EMD MUSIC	46,00	30595,68	19210,98	568,06	9600,00	DGST	ja	2

COMPAGNIE IMMOBILIERE DE BELGIQUE	17,00	26555,89	365446,22	3513,51	192980,58	Deloitte	nee	0
WERELDHAVE BELGIUM	18,00	25947,00	419517,00	n.b.	336818,00	PWC	ja	2
GREEN ENERGY 4 SEASONS	33,00	24480,60	39107,24	1502,78	12894,31	Van Cauter	nee	0
PAPIERFABRIEKEN CATALA	190,00	22729,50	28666,84	-15731,84	-3738,55	RSM	ja	2
WAREHOUSES DE PAUW	24,00	44564,00	331040,00	n.b.	207912,00	Deloitte	nee	0
COIL	79,00	21090,44	20062,67	-2273,62	11330,25	BDO	nee	0
QUEST FOR GROWTH	200,00	20097,91	118650,38	8712,15	109848,62	KPMG	nee	0
VASTNED RETAIL BELGIUM	10,00	19837,00	295762,00	11034,00	161522,00	Deloitte	nee	0
JENSEN GROUP	24,00	18397,62	117886,42	2353,83	112234,62	PWC	nee	0
LEASINVEST REAL ESTATE	0,00	19974,00	492623,00	8979,00	222665,00	Ernst & Young	nee	0
HAMON & CIE (INTERNATIONAL)	30,00	15685,28	279938,64	1162,52	143253,34	Deloitte	ja	2
FOUNTAIN	28,00	13939,44	36654,70	-12420,90	15625,75	BST	ja	2

RETAIL ESTATES	14,00	40847,00	198179,00	12894,00	122323,00	Deloitte	ja	2
ASCENCIO	12,00	14170,00	218301,53	11923,94	144169,43	Deloitte	ja	2
GIMV	63,00	12740,56	988664,69	1513,23	795908,17	Ernst & Young	ja	2
ECONOCOM GROUP	21,00	12679,63	749862,14	13196,77	260352,06	PWC	ja	2
BANIMMO	20,00	12021,81	234731,84	-28027,53	113883,95	Mazars	nee	0
ECKERT & ZIEGLER BEBIG	6,00	11184,47	44089,92	2923,17	33661,61	Deloitte	nee	0
HOME INVEST BELGIUM	6,00	21399,00	124787,00	n.b.	69079,00	Deloitte	nee	0
ATENOR GROUP	15,00	9543,61				Mazars	ja	2
NYRSTAR	12,00	9341,00	3270803,00	41675,00	2182838,00	Deloitte	nee	0
FNG GROUP	48,00	8596,93	118164,15	21,71	40311,79	Figurad	ja	2
WAREHOUSES ESTATES BELGIUM	8,00	8371,00	91841,00	6934,00	66793,00	Deloitte	nee	0
LES VERANDAS 4 SAISONS	34,00	8358,32	17311,80	984,82	13801,90	Van cauter	nee	0
SV PATRIMONIA	5,00	6162,70	16554,52	291,03	2028,99	SPRL	ja	2
IMMO - BEAULIEU	0,00	5786,22	29639,39	128,01	68,17	Ernst & Young	nee	0

CARE PROPERTY INVEST	8,00	12307,00	92753,37	4846,86	77034,48				
						PWC	ja		2
BROUWERIJ - HANDELSMAATSCHAPPIJ	5,00	5653,07	80194,80	4715,54	73500,26	Deloitte	nee		0
ZETES INDUSTRIES	21,00	5368,75	65545,72	1465,75	57995,55	RSM	nee		0
ACKERMANS & VAN HAAREN	21,00	4344,00	2380575,00	-155488,00	1425789,00	Ernst & Young	ja		2
TIGENIX	21,00	4300,71	87889,95	-9992,63	80018,56	BDO	ja		2
REIBEL	18,00	4077,36	19841,68	126,16	4862,35	Bruno VANDENBOSCH	ja		2
EMAKINA GROUP	3,00	3703,01	18629,80	347,80	14412,00	Ernst & Young	nee		0
RENTABILIWEB GROUP	0,00	3692,27	63616,17	2871,40	62480,18	RSM	nee		0
PERSONALIZED NURSING SERVICES	43,00	3579,14	2503,05	-36,14	1064,43	Van Cauter	nee		0
MDXHEALTH	13,00	3396,43	37753,23	-2859,61	36387,83	BDP	ja		2
U & I LEARNING	34,00	2789,70	12466,31	-938,30	5567,59	VANDELA NOTTE	nee		0
VIOHALCO	1,00	2298,69	1001478,48	-87350,50	998511,73	KPMG	ja		2
IMMO - ZENOBE GRAMME	0,00	2069,42	13571,67	0,05	76,76	Ernst & Young	nee		0

GROEP BRUSSEL LAMBERT	31,00	2001,00	16291233,00	845692,00	11591826,00	Deloitte	nee	0
TEXAF	2,00	1759,91	48590,37	3727,09	41218,73	PWC	ja	2
KEYWARE TECHNOLOGIES	2,00	1682,62	10063,08	-860,55	6752,65	BDO	nee	0
SAPEC	7,00	1462,54	112365,11	-26995,09	90441,81	Mazars	nee	0
FLORIDIENNE	4,00	1328,88	137336,79	-11717,78	84150,68	Mazars	ja	2
SOFINA	38,00	1221,03	2028176,48	170906,44	1491545,28	Mazars	nee	0
EXMAR	14,00	1215,34	710442,41	37755,52	394714,03	KPMG	ja	2
TEAM INTERNATIONAL MARKETING	5,00	1209,46	17937,81	199,99	10127,16	Van Cauter	nee	0
OPTION	86,00	1200,18	9550,67	-12631,24	-8138,33	Deloitte	ja	2
EVADIX	7,00	1029,01	9507,72	147,06	6293,99	RSM	ja	2
TETRYS	0,00	830,00	4798,02	-121,55	-94,34	SPRL	nee	0
4ENERGY INVEST	1,00	720,00	78,20	32,11	-225,02	VGO	ja	2
SOFTIMAT	4,00	520,53	18063,69	761,35	12399,28	FONDU, PYL, STASSIN ET COMPAGNIE SC	nee	0
ABO-GROUP ENVIRONMENT	1,00	424,12	1639,21	-2880,42	-1379,53	BDO	ja	2
THINK-MEDIA	2,00	396,46	12802,12	-641,51	4920,88	VGO	nee	0

SMARTPHOTO GROUP	2,00	296,16	49469,95	-17952,76	48424,31	Grant Thornton	nee	0
GENK LOGISTICS	0,00	291,45	5039,23	64,73	734,59	VRC	nee	0
L INVESTISSEMENT FONCIER WOLUWE SHOPPING CENTER	1,00	271,70	603,66	81,87	163,92	FCG	nee	0
MOURY CONSTRUCT	1,00	258,87	39040,74	517,08	36881,48	Dominique Hermans	ja	2
VISION IT GROUP	6,00	139,88	60825,28	-100,21	28736,72	BDO	nee	0
COMPAGNIE FINANCIERE DU NEUFCOUR	1,00	119,43	6928,54	-60,00	3998,30	SPRL	ja	2
FLEXOS	1,00	112,26	1429,20	-60,54	1017,28	SPRL	nee	0
L'INVESTISSEMENT FONCIER WOLUWE EXTENSION	0,00	91,20	265,75	43,27	75,05	FCG	nee	0
BELRECA	0,00	41,99	31114,36	3339,73	30293,23	CLYBOUW	nee	0
BELUGA	0,00	11,25	4858,97	-218,91	4740,21	RSM	nee	0
LOTUS BAKERIES	1,00	7511,51	266852,99	8801,46	63771,31	PWC	nee	0

COMPAGNIE DU BOIS SAUVAGE	5,00	909,70	356519,47	1075,51	284916,28	Deloitte	nee	0
UCB	110,00	61370,00	9581463,00	193385,00	5506048,00	PWC	nee	0
P C B	110,00	213,00	33751,29	-148,51	32446,34	PWC	ja	2
ZENITEL	9,00	4946,77	44508,78	3414,53	26674,08	BDO	nee	0
FINANCIERE DE TUBIZE	1,00	0,00	1580744,56	56682,91	1331134,76	Mazars	ja	2
MIKO	22,00	3618,00	73925,87	1025,24	69327,10	PWC	nee	0
SUCRERIE ET RAFFINERIE DE L'AFRIQUE CENTRALE	0,00	0,00	5,26	-225,16	-1847,97	Ernst & Young	nee	0
MONTEA	5,00	18102,00	59333,09	-8559,39	39059,48	Ernst & Young	nee	0
TER BEKE	32,00	11965,00	184096,96	599,49	72286,60	Deloitte	ja	2
SOLVAC	1,00	0,15	2229904,00	79495,00	2068214,00	Deloitte	nee	0
REALCO	39,00	2804,00	4605,39	97,29	2266,39	DGST	nee	0
IEP INVEST	0,00	178,00	104050,50	4601,78	56330,35	BDO	ja	2
AGEAS	68,00	6211,00	8270285,00	570051,00	7530641,00	KPMG	ja	2
DE VASTGOEDINVESTERING OUDERGEM	0,00	579,00	273,58	-35,02	-2,29	FCG	nee	0
ACCENTIS	4,00	6736,00	85820,66	2663,07	56911,75	BDO	ja	2
DEXIA	78,00	15587,00	3732793,00	162020,00	2884900,00	Deloitte	ja	2

ERYPLAST	16,00	1681,00	8069,16	-2248,41	2285,34	SCPRL	nee	0
KBC ANCORA	0,00	112,00	2441805,00	26393,00	2038976,00	KPMG	nee	0
NEWTREE	5,00	275,00	7179,58	-349,86	6625,29	RSM	nee	0
TELENET GROUP HOLDING	1,00	35243,00	6885501,00	4298844,00	4502944,00	KPMG	ja	0
ALLIANCE DEVELOPPEMENT CAPITAL SIIC	1,00	130,00	45876,49	883,93	40392,70	Deloitte	ja	1
SICA INVEST	0,00	0,43	656,63	-1919,82	13,12	Geert van Goolen	ja	2
PHARCO	13,00	0,00	1456,26	4931,67	221,01	Van cauter	nee	0
RHJ INTERNATIONAL	6,00	43,00	544858,60	-106060,53	536558,42	KPMG	nee	0
BONE THERAPEUTICS	38,00	4591,00	16748,22	-3242,76	5455,33	Deloitte	ja	2
VGP	0,00	772,00	298483,58	1878,86	138313,30	Deloitte	nee	0
FAGRON	2,00	4220,00	575541,60	32231,93	347370,41	PWC	ja	2
ANTIGOON INVEST	1,00	54,00	35755,24	56,99	5241,65	PWC	nee	0
CARDIO3 BIOSCIENCES	44,00	10568,00	41919,89	-6682,29	37495,08	Ernst & Young	ja	2

Bijlage 3: gemelde gebeurtenissen

Gemelde gebeurtenis	Aantal keer gemeld
Kapitaalverhoging	7x
Aangaan nieuwe lening	4x
verwacht lening aan te gaan	1x
eigen aandelen vernietigd	2x
aandelen teruggekocht	2x
uitgifte aandelen	1x
splitsing aandelen	1x
verkoop aandelen vennootschap	1x
uitgifte warrants	1x
uitgifte obligatielening	6x
vervroegde terugbetaling obligaties	2x
een kapitaalverhoging in dochteronderneming	2x
verkoop dochteronderneming	5x
verkoop aandelen dochteronderneming	1x
overname dochteronderneming	3x
stopzetting dochteronderneming	1x
schuldvordering van kredietverstrekkers en dochteronderneming overnemen	1x
Overname joint-venture	3 x
oprichting joint-venture	2x
aangaan van samenwerking	1x
Deelneming	1x
Overname andere onderneming	2x
subsidie ontvangen	4x
dagvaarding rechtbank	3 x
geplande verkoop dochteronderneming	1x

Onderhandelingen verkoop dochteronderneming	1x
onderzoek naar commerciële mogelijkheden dochteronderneming	1x
participatie in andere onderneming gekocht	1x
overheidslening aangegaan	1x
verkoop aandelen vennootschap	1x
afsluiten samenwerkingsovereenkomst	1x
start onderzoek mogelijke desinvestering	1x
overnamebod ontvangen	1x
overname bod geplaatst. Is afgewezen.	1x
openbaar overnamebod gaat niet door	1x
licentieovereenkomst met dochteronderneming	1x
een lening toegekend aan verbonden onderneming	1x
vestigingen herlocaliseren	1x
wijziging taakverdeling en samenstelling directiecomité	1x
nieuwe CEO	1x
nieuwe financiële directeur	1x
nieuwe bestuurders	1x
oude beheerder wordt ontheven van verantwoordelijkheden	1x
geplande statuutswijziging, hiervoor zijn vergaderingen gepland	1x
nieuw financieel centrum geïnstalleerd	1x
sociale zetel is verzet	1x
budget herzien van verbouwingen sociale zetel	1x
Reorganisatie	1x
plan tot reorganisatie	1x
verkoop opties	1x
devaluatie buitenlandse munt	2x
start onderzoek mogelijke desinvestering	1x
overnamebod ontvangen	1x
meerwaarde op verkoop	1x
aankoop grond	1x

---

aankoop commerciële units	1x
bouwen nieuwe eenheid	1x
verhuur bedrijfspand	1x
3 gebouwen gekocht, 1 gedeelte verkocht	1x
vervuilde grond op bouwsite	1x
samenwerking met provincie Fuijan	1x
Euronext Amsterdam wordt referentiemarkt	1x
opschorting rechten van toonderaandelen	1x
goedkeuring secundaire beursnotering	1x
aankoop machines	1x
verkoop machines	1x
bestelling nieuwe schepen	1x
contract 2 nieuwe transportschepen	1x
2 oude tanken verkocht	1x
afsluiten tijdbevrachtingsovereenkomst	1x
verlening tijdsbevrachtingscontracten	1x
overname scheepsbeheer	1x
verwerping claim voor vergunning	1x
goedkeuring voor verder onderzoek	1x
start ontwikkeling fase 2	1x
afsluiten werving patiënten fase 2	1x
nieuw product voorstellen	1x
update over studie	1x
ontvangt mijlpaalbetaling	1x
maakt preklinische data bekend	1x
recrutering studie stopgezet om vroegere analyse uit te voeren	1x
testen van studie beëindigd	1x
positieve signalen gaan zich vertalen in betere cijfers	1x
product voor het testen van kanker verkocht	1x
goedkeuring voor verder onderzoek	1x

---

investering in sociale micro onderneming	1x
nieuwe leverancier elektriciteit	1x
groot onderhoud op 2 machines	1x
afsluiten inbrengovereenkomst	1x
8 huizen te koop gezet	1x
laatste lot van verkaveling verkocht	1x
rechtszaak uitgesproken	1x
uitspraak rechtbank, boete betalen	1x
entiteit verkocht	1x
vergunningen zijn vernieuwd	1x
uitspraak rechtszaak, kosten zijn verwerkt in boekhouding	1x
portefeuille is minder waard maar waarde niet aangepast	1x

Bijlage 4: opnamecriteria volgens ondernemingsgrootte

Micro ondernemingen

Micro ondernemingen: dit zijn ondernemingen die voldoen aan alle volgende criteria:

- Minder dan 10 werknemers tewerkstellen;
- een jaaronzet hebben van maximum 2 miljoen euro
- of een jaarlijks balanstotaal van maximum 2 miljoen euro;
- beantwoorden aan het zelfstandigheidscriterium.

Kleine ondernemingen

Kleine ondernemingen: dit zijn ondernemingen die voldoen aan alle volgende criteria:

- minder dan 50 werknemers tewerkstellen;
- een jaaronzet hebben van maximum 10 miljoen euro
- of een jaarlijks balanstotaal van maximum 10 miljoen euro;
- beantwoorden aan het zelfstandigheidscriterium.

Middelgrote ondernemingen

Middelgrote ondernemingen: dit zijn ondernemingen die voldoen aan alle volgende criteria:

- minder dan 250 werknemers tewerkstellen;
- een jaaronzet hebben van maximum 50 miljoen euro
- of een jaarlijks balanstotaal van maximum 43 miljoen euro;
- beantwoorden aan het zelfstandigheidscriterium
- en geen kleine onderneming zijn

Zelfstandigheid uit zich in het samentellen van de data van de steunvragende onderneming met deze van de participerende (vanaf meer dan 25% participatie) en verbonden (vanaf meer dan 50% participatie) ondernemingen.

Grote ondernemingen

Grote ondernemingen zijn ondernemingen die in toepassing van de Europese kmo-definitie noch klein, noch middelgroot zijn.

Bijlage 5: Chi-kwadraat test voor ondernemingsgrootte

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
zeerkleinklein * Gebeurtenis na balansdatum	142	100,0%	0	0,0%	142	100,0%

zeerkleinklein * Gebeurtenis na balansdatum Crosstabulation

Count

		Gebeurtenis na balansdatum		Total
		geen gebeurtenis	wel gebeurtenis	
zeerkleinklein	middelgroot en groot	37	40	77
	micro en klein	43	22	65
Total		80	62	142

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2- sided)	Exact Sig. (1- sided)
Pearson Chi-Square	4,695 ^a	1	,030		
Continuity Correction ^b	3,988	1	,046		
Likelihood Ratio	4,737	1	,030		
Fisher's Exact Test				,041	,023
N of Valid Cases	142				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 28,38.

b. Computed only for a 2x2 table

Bijlage 6: Chi-kwadraat test voor verschil tussen Big 4 en niet-Big 4 auditor

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
gebeurtenis na balansdatum * Big4	142	100,0%	0	0,0%	142	100,0%

gebeurtenis na balansdatum * Big4 Crosstabulation

			Big4		Total
			0	1	
gebeurtenis na balansdatum	ja	Count	23 ^a	40 ^a	63
		Expected Count	24,4	38,6	63,0
		% within Big4	41,8%	46,0%	44,4%
		% of Total	16,2%	28,2%	44,4%
	nee	Count	32 ^a	47 ^a	79
		Expected Count	30,6	48,4	79,0
		% within Big4	58,2%	54,0%	55,6%
		% of Total	22,5%	33,1%	55,6%
Total	Count	55	87	142	
	Expected Count	55,0	87,0	142,0	
	% within Big4	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	38,7%	61,3%	100,0%	

Each subscript letter denotes a subset of Big4 categories whose column proportions do not differ significantly from each other at the ,05 level.

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	Exact Sig. (2-sided)	Exact Sig. (1-sided)
Pearson Chi-Square	,236 ^a	1	,627		
Continuity Correction ^b	,098	1	,755		
Likelihood Ratio	,237	1	,627		
Fisher's Exact Test				,729	,378
N of Valid Cases	142				

a. 0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 24,40.

b. Computed only for a 2x2 table

Symmetric Measures^a

	Value
N of Valid Cases	142

a. Correlation statistics are available for numeric data only.

Bijlage 7: F-test voor verschil tussen Big 4 vs niet-Big auditor

Means

Case Processing Summary

	Cases					
	Included		Excluded		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
aantal * b4	147	100,0%	0	0,0%	147	100,0%

Report

aantal

b4	Mean	N	Std. Deviation	Minimum	Maximum	Median
0	,73	60	1,118	0	4	,00
1	1,00	87	1,899	0	11	,00
Total	,89	147	1,627	0	11	,00

ANOVA Table

			Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
aantal * b4	Between Groups	(Combined)	2,525	1	2,525	,954	,330
	Within Groups		383,733	145	2,646		
	Total		386,259	146			

Measures of Association

	Eta	Eta Squared
aantal * b4	,081	,007

Bijlage 8: Chi-kwadraat test voor verschil in meldingen bij Big 4 auditors onderling

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Naam bedrijfsrevisor * gebeurtenis na balansdatum	87	100,0%	0	0,0%	87	100,0%

Naam bedrijfsrevisor * gebeurtenis na balansdatum Crosstabulation

			gebeurtenis na balansdatum		Total
			ja	nee	
Naam bedrijfsrevisor	Deloitte	Count	19	22	41
		% within Naam bedrijfsrevisor	46,3%	53,7%	100,0%
		% within gebeurtenis na balansdatum	47,5%	46,8%	47,1%
		% of Total	21,8%	25,3%	47,1%
	Ernst & Young	Count	5	12	17
		% within Naam bedrijfsrevisor	29,4%	70,6%	100,0%
		% within gebeurtenis na balansdatum	12,5%	25,5%	19,5%
		% of Total	5,7%	13,8%	19,5%
	KPMG	Count	8	7	15
		% within Naam bedrijfsrevisor	53,3%	46,7%	100,0%
		% within gebeurtenis na balansdatum	20,0%	14,9%	17,2%
		% of Total	9,2%	8,0%	17,2%
	PWC	Count	8	6	14
		% within Naam bedrijfsrevisor	57,1%	42,9%	100,0%
		% within gebeurtenis na balansdatum	20,0%	12,8%	16,1%
		% of Total	9,2%	6,9%	16,1%
Total		Count	40	47	87
		% within Naam bedrijfsrevisor	46,0%	54,0%	100,0%
		% within gebeurtenis na balansdatum	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	46,0%	54,0%	100,0%

Chi-Square Tests

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	2,910 ^a	3	,406
Likelihood Ratio	2,979	3	,395
N of Valid Cases	87		

Auteursrechtelijke overeenkomst

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

Gebeurtenissen na balansdatum en controleverklaring

Richting: **master in de toegepaste economische wetenschappen-accountancy en financiering**

Jaar: **2015**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Voor akkoord,

Govers, Amber

Datum: **3/06/2015**